

Hans Branner, Peter Dahl Thruelsen,
Kaj Pinholt Jespersen og Finn Rasmussen

Afghanistan, Taleban og det internationale samfund

– kampen om det afghanske folks fremtid

Columbus



**Afghanistan, Taleban og det internationale samfund
– kampen om det afghanske folks fremtid**

© Forlaget Columbus og forfatterne 2010

1. udgave, 1. oplag 2010

Forlagsredaktion: Kjeld Mazanti Sørensen

Grafisk tilrettelægning og omslag:

Annette Wendelboe Jensen

Tryk og repro: Narayana Press, Gylling

Fotos:

NATO: s. 40, 44, 107

Peter Dahl Thruelsen: forsidefoto, samt s. 17, 19, 24, 26,

76, 79, 83, 85, 92

Polfoto: s. 47, 102, 116, 117, 118, 134, 137, 142

UNAMA: s. 70, 141, 143

Andre: islamfortoday.com: s. 25; newsimg.bbc.co.uk: s. 20;

Udenrigsministeriets billedarkiv: s. 71, 151

Maleri s. 14 af Peter Archer

Kopiering fra denne bog kan kun finde sted på institutioner,
der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for de
i aftalen nævnte rammer.

Printed in Denmark 2010

ISBN: 978 87 797 0115 1

Se bogens hjemmeside på
www.forlagetcolumbus.dk

Forlaget Columbus
Østerbrogade 54 C
2100 København Ø
Tlf.: 35 42 00 51
Fax: 35 42 05 21

Forord

**Afghanistan, Taleban og det internationale samfund
– kampen om det afghanske folks fremtid**

Med denne bog kan arbejdet med et aktuelt emne i samfundsfag på A-niveau kombineres med undervisning i centrale temaer, begreber og teorier i international politik, dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik samt massemedier og meningsdannelse. Endvidere er bogen velegnet til særfaglig undervisning i historie eller tværfaglig undervisning i historie og samfundsfag. Det er her en oplagt mulighed at bruge bogen i et AT-projekt.

Bogen indeholder nedenstående kapitler, skrevet af eksperter på området:

Kapitel 1. af Peter Dahl Thruelsen: *Afghanistans historie – en rejse i krig og etnisk mosaik*. Kapitlet handler om britiske og russiske interesser, det spirende demokrati og den sovjetiske invasion, Taleban og vejen frem mod 11. september.

Kapitel 2. Hans Branner: *Krigen i Afghanistan i internationalt perspektiv*. Kapitlet beskæftiger sig med en ny slags krig med skift fra nationale til internationale mål og de mange forskellige nationale, regionale og internationale aktørers roller og mål – med særlig vægt på USA og Pakistan.

Kapitel 3. af Peter Dahl Thruelsen handler om *det internationale samfunds reaktioner mod Afghanistans Talebanstyre efter 11. september*, om problemstillinger omkring nationsbygning, den danske civile og militære indsats og kampene mellem de internationale styrker og Taleban.

Kapitel 4. af Kaj Pinholt Jespersen: *Afghanistan i en dansk udenrigspolitisk sammenhæng* – handler om Afghanistan-konflikten set fra en dansk synsvinkel: Danmark som en aktivistisk småstat, de politiske partiers holdninger samt baggrunden for og konsekvenser af engagementet.

Kapitel 5. af Finn Rasmussen beskæftiger sig med *Medierne og krigen i Afghanistan*: de internationale og nationale mediers dækning af krigen, militærets strategier over for medierne, mediernes rolle i opbygning af fred, stabilitet og demokrati samt de internationale styrkers og Talebans medie- og informations-strategi.

Til bogen er knyttet en hjemmeside med tekster, links, litteraturforslag, arbejdsopgaver m.m.

Bogen udgives med økonomisk støtte fra Udenrigsministeriet. De enkelte forfattere er alene ansvarlige for indholdet i deres kapitler.

Kjeld Mazanti Sørensen
Maj 2010

Indhold

Kapitel 1 • Afghanistans historie – en rejse i krig og etnisk mosaik 9

Af Peter Dahl Thruelsen

1. Afghanistans historie – en rejse i krig og etnisk mosaik 9
 - Religion, klaner og etnicitet 10
2. Det store spil: Russiske og britiske interesser i Afghanistan 12
 - Pashtunerne splittes – en varig konflikt fødes 15
3. Den spirende demokratiske stat 16
4. Sovjetunionens invasion 18
5. Talibans opståen og vejen frem mod 11. september 2001 20
 - Talibans opståen 21
 - Kampen om landet 22
 - De nye unge Taliban-krigere 23
 - Talibans sande ansigt og kampene fra 1996 til 1998 25

Anbefalet læsning 28

Kapitel 2 • Krigen i Afghanistan i internationalt perspektiv 29

Af Hans Branner

1. En ny slags krig 29
 - Fra nationale til internationale mål 29
 - Hvor stor en rolle spiller de internationale mål? 32
2. Afghanistan-krigens rammer: FN og NATO 35
 - FN's rolle i krigen 35
 - NATO's ilddåb 40
3. USA's strategi: fra Bush til Obama 44
 - Bushs neo-konservatisme 45
 - Nyorienteringen under Obama 47
4. Den regionale sammenhæng: Pakistans centrale rolle 49
 - Truslen fra grænseområderne 50
 - Alliancen med Taleban 51
 - Nye indre trusler 52
5. Hovedspørgsmål og langsigtede perspektiver 54
 - Krigens formål 55
 - Hvor kommer terrortruslen fra? 56
 - Hvor længe kan koalitionen holde sammen? 59
 - Historiske, sikkerhedspolitiske og globale perspektiver 61

Kapitel 3 • Internationalt samfund/Afghanistan efter 9/11 64

Af Peter Dahl Thruelsen

1. Hvilken slags konflikt? 64
2. Nationsbygning 66
3. Kampene i 2001 og den nye afghanske regering 68
4. NATO i Afghanistan 71
 - Oprørsbekæmpelse 74
 - NATO's dilemma 77
 - Enhedskommando 78
 - Den nye, amerikanske plan 79
5. Den danske indsats 81
 - Den militære indsats 81
 - Den økonomiske bistand 83
6. Taleban efter 11. september 2001 87
 - Talebans politiske lederskab 90
 - Talebans militære dimension 91
 - Talebans økonomi 92
 - Talebans relation til befolkningen 93
 - Talebans infrastruktur 95
 - Informationskrigen 95

Kapitel 4 • Afghanistan i en dansk udenrigspolitisk sammenhæng 97

Af Kaj Pinholt Jespersen

1. Den aktivistiske småstat 98
 - Isolations- og indbindings-strategi (1864 til afslutningen af Den Kolde Krig) 98
 - Stigende aktivisme (efter Den Kolde Krig) 99
 - „Militariseret“ udenrigs- og sikkerhedspolitik (efter 9/11) 100
2. Eksempel på en udfordring og usikkerhedsfaktor for Danmark 103
 - Forebyggelse af den ekstreme islamisme og terrortruslen 104
3. Danmarks engagement i Afghanistan/Den danske indsats – Hvorfor? 104
 - Det militære/sikkerhedsmæssige 107
 - Genopbygning og udvikling 107
 - Sikkerhed vs. udvikling 109
4. Folketinget og Afghanistan 111
 - Argumenter for og imod Afghanistan-missionen 112
 - Exit-strategi 115
 - Politisk debat om Genevekonventionerne (krigens regler) og menneskerettighederne 118
 - Regeringen & Dansk Folkeparti vs. oppositionen 119
5. Internationale magtkonstellationer og konsekvenser for Danmark 125
 - Nye magtkonstellationer 125
 - Danmark ift. de ændrede magtkonstellationer 126
 - Fra småstat til smart stat 128

Kapitel 5 • Mediernes rolle i krigen 129

Af Finn Rasmussen

1. Internationale medier og konflikten i Afghanistan 129
2. Mediernes dækning af krigen i Afghanistan 131
 - Arbejdsvilkår for medierne under krige og konflikter 135
3. Militærets udvikling af strategier over for medierne 136
4. Det danske forsvars mediestrategi for Afghanistan 137
5. Medier i Afghanistan 140
 - Nye muligheder for medieudvikling 140
 - Begrænsninger i medielovgivning 142
 - Religiøse retningslinjer for medieindhold 142
 - Svag økonomi for medievirksomheder 143
 - Politisering af medierne 143
6. Øget risiko for journalister og andre medieprofessionelle 144
7. Mediernes rolle i opbygning af fred, stabilitet og demokrati 146
8. Medierne som redskab i krigsførelsen 148
 - ISAF-styrkernes brug af medier og information 149
9. ISAF's informationsoperationer i Afghanistan 150
10. Talebans medie- og informationsstrategi 153
 - Talebans budskaber 155
11. Hvem vinder kampen om *hearts and minds* i Afghanistan? 156

Indeks 158

Peter Dahl Thruelsen

Afghanistans historie 1

– en rejse i krig og etnisk mosaik

Afghanistan har en meget særpræget historie, der specielt er kendetegnet ved, at den afghanske befolkning, etniske grupper og lokale stammer ofte har kæmpet mod ekstern indblanding for at kunne opretholde deres lokale selvbestemmelse. Den afghanske historie er derfor ofte præget af krige, magtkampe og stormagtspolitik, der gennem århundreder har været med til at forme landet, som vi kender det i dag. Dette kapitel giver et indblik i disse magtkampe og i specielt to stormagters forsøg på at dominere Afghanistan – Storbritannien og Rusland. Først introduceres den etniske mosaik i Afghanistan, hvor nogle af de største etniske grupper præsenteres. Efterfølgende gives der et indblik i „det store spil“, hvor Storbritannien og Rusland på skift forsøgte at underlægge sig Afghanistan som en del af deres indbyrdes magtkamp. Det næste afsnit beskriver den spirende demokratiske udvikling i landet fra 1919, og frem til at den sovjetkommunistiske indflydelse fik standset denne udvikling i starten af 1970'erne. Denne udvikling førte til den sovjetiske invasion i 1979 og begyndelsen på en række lange og udmattende krige, der endte med Talibans magtovertagelse i midt og slut 1990'erne. Både den sovjetiske invasion og Talibans opståen og vej til magten beskrives i kapitlets to sidste afsnit.

„Da Allah havde skabt resten af verden, så Han, at der var en masse affald tilovers, stumper og stykker og ting, der ikke passede ind nogen andre steder. Han samlede det hele sammen og smed det ned på jorden. Og det blev til Afghanistan.“

Gammelt afghansk folkesagn

Som det gamle folkesagn antyder, er Afghanistan et meget særpræget land. Selv om store dele af landet forekommer ufremkommeligt, har det gennem århundreder været centrum for stormagtsrivalisering og blodige magtkampe, og det har været knudepunkt for vigtige handelsruter. Området har også været domineret af krig og ufred, lige siden herskeren over det mongolske

rige, Genghis Khan, og hans „vilde horder“¹ fra 1219 og flere år frem hærgede i det område, hvor det nuværende Afghanistan ligger.

Hertil kommer, at Afghanistan tydeligt bærer præg af at være placeret midt imellem fire store og dominerende kulturer:

- den centralasiatiske med Rusland, Tadsjikistan, Usbekistan og Turkmenistan som de vigtigste
- den kinesiske
- den indiske med Pakistan og Indien på det indiske subkontinent
- den persiske med Iran i centrum

Alle disse meget forskellige kulturer har på hver deres vis været med til at forme det Afghanistan, vi kender i dag.

Kort 1. Centralasien



Religion, klaner og etnicitet

Praktisk taget hele befolkningen – 99 pct. – bekender sig til islam, men den religiøse identitet er ofte blandet med en del lokal tradition og kultur. Mange vil argumentere for, at klan og etnicitet betyder mere for befolkningen end islam, og at identiteten som borger i den afghanske stat betyder mindst.

Den største etniske gruppe er pashtunerne, der udgør ca. 45 pct. af den samlede befolkning. Pashtunerne ses traditionelt som grundlæggerne af staten Afghanistan – dog ikke ud fra den tra-

1. Genghis Khan (1162-1227) var herskeren af det mongolske rige. Under Genghis Khans herredømme erobrede mongolerne store dele af Centralasien og Kina. Genghis Khan var kendt som en yderst brutal hersker og krigsherre.

Kort 2. Den etniske mosaik i Afghanistan



ditionelle forståelse af staten, som vi kender den i dag. Men den pashtunske klanleder amir² Ahmad Shah Durrani var den første, der kan siges at have domineret området. Han regerede fra 1747 med udgangspunkt i byen Kandahar i det sydlige Afghanistan og udvidede sin indflydelse frem til 1773, hvor hans søn overtog magten. I de efterfølgende 230 år sad forskellige grene af de pashtunske klaner på magten i landet, og durrani³-pashtunerne betragter derfor ofte sig selv som de retmæssige ledere af landet.

Navnet Afghanistan stammer sandsynligvis fra Persien og går helt tilbage til omkring år 500 før vor tidsregning. Perserne brugte ordet 'Abagon', 'Afghan', eller 'Afghanistan' som deres navn for pashtunerne, og der skulle efter sigende stadigvæk være etniske grupper i Afghanistan, der refererer til pashtunerne som „Afghan“ eller „Abagon“.

Den pashtunske æreskodeks Pashtunwali er et godt eksempel på den meget traditionsorienterede kultur, der præger Afghanistan, og på en tradition, der for hovedparten af den pashtunske befolkning er vigtigere end islam. Pashtunwali er et dybt forankret sæt af normer, skikke og leveregler og består af et antal love, hvoraf de vigtigste kan ses herunder:

1. *Melmastia*: gæstfrihed og beskyttelse. Alle stammefolk skal efterleve dette, lige meget om det er en fremmed eller ven, der søger beskyttelse hos dem.
2. *Badal*: retten til hævn. Dette er en ret for alle pashtuner, uanset konsekvenserne af

denne handling (kan resultere i en længere blodfejde). Hævn kan være både individuel eller kollektiv. Æren kan kun genoprettes, hvis man hævner en handling.

3. *Badruga*: eskorte eller sikker passage. Hvis en fremmed person beder om sikker passage gennem et område, skal områdets leder garantere denne.
4. *Nanawata*: husly eller asyl til flygtninge og fjender. Hvis man beder om nanawata, står man i gæld til den person, man spørger. Denne person skal herefter beskytte flygtningen, eller hvem der måtte bede om nanawata.

Hvis og når disse love kommer i konflikt med de islamiske normer, vil Pashtunwali altid være gældende for en pashtun.

2. 'Amir' er en islamisk titel, der henviser til en hersker, hvis værdighed ikke rangerer så højt som en konges.

3. Durranierne er en af hovedgrenene af pashtunerne og hører til de ledende klaner i Afghanistan.

Ud over pashtunere rummer Afghanistan en mosaik af andre etniske grupper. I de nordlige egne dominerer turkmenere, tadsjiker og usbekere. I de vestlige egne ses bl.a. pashtuner og tadsjiker. De centrale egne domineres primært af hazarer. I Sydafghanistan er de største grupper pashtuner og baluchier, og i de østlige egne bor der blandt andet pashtuner og kuchier⁴.

Befolkningens nøjagtige fordeling på etniske grupper kendes ikke med sikkerhed, for der har ikke været gennemført en folketælling siden 1979.

4. Kuchierne er et nomadefolk. Kuchi er persisk og betyder migration. Der menes at være mellem 500.000 og 3.000.000 kuchier i Afghanistan.

Det store spil: Russiske og britiske interesser i Afghanistan

Afghanistan kan beskrives som 'the cross-road of Asia' og har lagt territorium til mange krige, magtkampe og invasioner, men har også altid formået – før eller siden – at få fordrevet de invaderende hære. Særligt to store magters konstante kamp om herredømme i området – Storbritannien og Rusland – har påvirket Afghanistans historie.

Lige siden Peter den Store (1682-1725) regerede, har Rusland været interesseret i adgang til de varmere havstrømme i Det Indiske Ocean.

Figur 1.1. Oversigt over de største etniske grupper og deres særpræg

Pashtuner	Tadsjiker	Hazara	Baluchier	Usbeker
• Taler pashtu • Hovedparten er sunnimuslimer • Bosat overalt i landet, men koncentreret i specielt Syd- og Østafghanistan • Har altid haft en dominerende rolle i landet • Stærke bånd til pashtunerne i Pakistan	• Taler dari (persisk) • Hovedparten er sunnimuslimer • Bor i de nordlige og nordøstlige områder • Rivalisering om magten med pashtunerne • Allierede sig med USA efter den 11. september 2001	• Taler dari (persisk) • Stort set alle er shiamuslimer • Bor hovedsageligt i Hazarajat i det centrale Afghanistan og i de nordvestlige dele af landet • Har traditionelt været en stærkt diskrimineret afghansk underklasse	• Taler baluchi • Stort set alle er sunnimuslimer • Bosat i de sydlige og sydvestlige dele af landet • Bosat i de mindst udviklede dele af landet • Har stærke bånd til baluchierne i Pakistan og Iran	• Taler usbekisk, som er et tyrkisk sprog • Stort set alle er sunnimuslimer • Bor hovedsageligt i de nordlige områder sammen med tadsjiker og turkmenerne • Underkaster sig traditionelt en stærk leder

Figur 1.2. Vigtige begivenheder og ledere i Afghanistan fra 1219 og frem til terrorangrebet den 11. september 2001

Årstal	Hændelse
1219	Genghis Khan og hans mongolhær invaderer det afghanske område
1398	Timur leder en mongolsk invasion i det afghanske område
1600	Det britiske østindiske kompagni stiftes
1747	Amir Ahmad Shah Durrani dominerer i det afghanske område og betragtes som Afghanistans grundlægger

1773	Amir Timur Shah efterfølger sin far
1793	Amir Zaman Shah
1801	Amir Mahmoud Shah
1803	Amir Shah Shuja
1809	Amir Mahmoud Shah vender tilbage til magten
1826	Amir Dost Muhammed vinder magten i landet
1837	Afghanske og Sikhære kæmper i Khyberpasset
1839-42	1. britisk-afghanske krig
1863	Amir Dost Muhammed dør
1868	Amir Sher Ali
1878-80	2. britisk-afghanske krig
1879	Amir Sher Ali dør
1880	Amir Abdul Rahman (the iron-Amir) lykkes med at skabe en fælles forståelse blandt de etniske grupper inden for staten
1901	Amir Abdul Rahman dør
1901	Amir Habibullah
1905	Britisk-afghansk traktat
1919	Amir Habibullah bliver dræbt, og hans søn Amir Amanullah overtager magten
1919	3. britisk-afghanske krig
1926	Amir Amanullah bliver kronet som konge
1929	Nadir Shah bliver konge
1933	Muhammed Zahir Shah bliver konge
1939-45	Afghanistan var neutral under 2. verdenskrig
1957	En sovjetisk militærmission etableres i landet
1973	Ved et ublodigt statskup erklærer Mohammed Daoud landet for en republik og sig selv som præsident
1978	Saur-revolutionen, marxisten Mohammed Taraki bliver præsident
1979	Den amerikanske ambassadør bliver dræbt i Kabul
1979 / 09	Præsident Taraki bliver snigmyrdet, og Hafizullah Amin bliver præsident
1979 / 12	Sovjetiske tropper invaderer landet
1979 / 12	Præsident Hafizullah Amin føres til præsidentpaladset og henrettes
1979 / 12	Babrak Karmal bliver præsident
1979-89	Sovjetkrigen i Afghanistan
1986	Najibullah udpeges som generalsekretær for kommunistpartiet
1987	Najibullah bliver præsident for den afghanske republik
1992	Najibullah mister magten
1992	Mujahedinerne overtager magten i Kabul
1996	Taliban og Mullah Mohammad Omar erobrer Kabul
2001	Taliban og Al Qaeda nedkæmpes og Hamid Karzai overtager ledelsen af landet

Kilde: Nabi Misdaq, 2006

Her kunne Rusland placere en stor flådestyrke og styrke sin indflydelse i området og sin geopolitiske position generelt. Men også briterne havde aktiviteter i Centralasien. Den russisk-britiske kappestrid varede frem til efter 1. verdenskrig og perioden kaldes traditionelt for 'det store spil' eller 'the great game'.

Første alvorlige sammenstød i området mellem de to stormagter var i 1837, da russerne støttede persiske troppers forsøg på at erobre byen Herat i Østafghanistan. På den tid regerede briterne i Indien, der dengang ikke bare bestod af, hvad der i dag er Indien, men også af Bangladesh og Pakistan. Briterne var bange for, at Rusland med støtten til den persiske besættelse af Herat ville få fodfæste i Afghanistan, og at Rusland dermed kunne true de britiske besiddelser i Indien. Briterne hjalp derfor myndighederne i Herat mod russerne og var med til at forhindre, at Herat faldt i persernes (og derved indirekte russernes) hænder.

To år senere – i 1839 – vurderede briterne igen, at den russiske trussel fra nord var vokset så stor, at de besluttede sig for at invadere Afghanistan for at holde russerne stangen og undgå, at Afghanistan blev til et opmarchområde for russiske styrker tæt på Britisk Indien. Men briterne stødte på hård, afghansk modstand i det, der skulle blive til den første af i alt tre britisk-afghanske krige. Krigen varede fra 1839 til 1842. Selv om briterne allierede sig med lokale, pashtunske stammer, blev krigen et stort nederlag for briterne, der mistede over 15.000 mand og i 1842 måtte gennemføre en ydmygende tilbagetrækning fra Kabul under konstante angreb af de afghanske modstandere, der nedslagtede deres flygtende modstandere.



'The last stand at Maiwand'. Det britiske 66. infanteriregiment. Hundene på billedet modtog den afghanske krigsmedalje af dronning Victoria.

I 1869 var afghanerne parate til at alliere sig med deres tidligere fjende. Den afghanske amir Sher Ali henvendte sig til briterne, fordi han var bange for, at Rusland igen ville invadere landet. Briterne, der på det tidspunkt ikke kunne se en umiddelbar trussel fra Rusland mod deres besiddelser, afslog imidlertid. Det fik en dybt skuffet amir Sher Ali til at erklære, at han ville søge alliancer og venskaber med andre regeringer. Herefter startede et større og kompliceret spil mellem Afghanistan, Rusland og Storbritannien. Spillet førte i slutningen af 1878 til den anden britisk-afghanske krig. Også den endte i et britisk nederlag, og kamphandlingerne sluttede i august 1880.⁵

Denne krig var også barsk. Specielt blodigt var et slag mellem de britisk/indiske styrker og afghanske soldater og stammekrigere den 27. juli 1880 i Maiwand-distriktet i Sydafghanistan. Kl. 10.00 om formiddagen opdagede de britiske styrker fjenden ved Maiwand, og de så sig til deres overraskelse konfronteret med op imod 25.000 mand. Briterne tabte slaget efter seks timers voldsomme kampe, der menes at have kostet op mod 1.000 britiske og indiske soldater livet, mens omkring 1.500 regulære afghanske

5. De sidste britiske tropper forlod landet året efter i 1881 den 21. april.

soldater og ca. 4.000 lokale stammekrigere blev dræbt.⁶

Pashtunerne splittes – en varig konflikt fødes

Som en konsekvens af de konstante magtkampe mellem Rusland og Storbritannien blev der i 1893 tegnet en linje gennem de østlige dele af Afghanistan fra nord til syd på ca. 2.500 km. Linjen kaldes Durand-linjen efter dens ophavsmand, den britiske Sir Mortimer Durand. Målet med linjen var at angive en fælles afghansk-indisk grænsedragning defineret af briterne. Grænsedragningen havde også til formål klart at fremstille Afghanistan som en neutral stat mellem britisk og russisk interessesfære. Men opdelingen skulle få langt større og langvarige konsekvenser: I 1919 blev Durand-linjen nemlig anerkendt af den afghanske amir Amanullah som Afghanistans grænse til Britisk Indien (nuværende Paki-

6. Maiwand har igen i dag fået en central status for NATO's kamp i Sydafghanistan. Maiwand-distriktet ligger placeret mellem Kandahar og Helmand-provinsen ved en strategisk vigtig hovedvej, og NATO har derfor mange soldater placeret der.

stan). Dermed blev de pashtunske grupper delt midt over, og grænsen mellem Afghanistan og Pakistan har derfor lige siden været et konstant konfliktemne. I dag er linjen anerkendt internationalt som den officielle grænse – også af Pakistan, men ikke af Afghanistan, fordi landets store pashtunske befolkningsgruppe ikke vil acceptere en officiel deling af deres stamme. I dag vurderes det, at der bor ca. 30 mio. pashtuner i Pakistan og 12-15 mio. pashtuner i Afghanistan.

Den sidste af de tre britisk-afghanske krige startede og sluttede i 1919. Den var anderledes end de to foregående. Denne gang var det den afghanske amir Amanullah, der i maj erklærede Storbritannien krig, og selv om det denne gang var briterne, der klarede sig bedst på slagmarken, opnåede amir Amanullah det, han ønskede med krigen, nemlig fuld afghansk selvstændighed fra britisk overherredømme. Amir Amanullah ville have briterne til at holde op med at blande sig i afghanske forhold. Konkret ville han have briterne til fuldt ud at anerkende Afghanistan som en uafhængig stat og have ophævet den traktat – Anglo-Afghan-Treaty – de to lande havde indgået i 1905. Den betød, at afghansk udenrigspolitik blev underlagt Storbritannien, der til

Figur 1.3. Afghanistan i tal

Årstal	Hændelse
Areal	652.230 kvadratkilometer
Befolkning	28.4 millioner (<i>vurderet</i>)
Etnicitet	Pashtun 42%, Tadjiks 27%, Hazara 9%, Usbeker 9%, Aimak 4%, Turkmen 3%, Baloch 2%, andre 4% (<i>vurderet</i>)
Religion	Sunnimuslim 80%, Shiamuslim 19%, andre 1%
Analfabetisme	Ca. 72% af befolkningen over 15 år kan ikke læse
Grænser	5.529 kilometer
Nabolande	Kina, Iran, Pakistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Usbekistan
Naturressourcer	Naturgas, olie, kul, kobber, bly, zink, jern og ædelsten.
Aldersfordeling	0-14 år: 44.5%, 15-64 år: 53%, 65 år og over: 2.5%
Børnedødelighed	153 pr. 1.000
Forventet levealder	44,4 år

Kilde: CIA World Factbook

gengæld skulle betale Afghanistan en større pengesum og forsyne landet med våben. Tidspunktet for krigserklæringen var ikke tilfældigt: Amir Amanullah vidste, at den britiske hær i Indien ikke var interesseret i en ny krig efter den netop overståede 1. verdenskrig, der havde taget hårdt på Storbritannien, så den 3. maj 1919 krydsede afghanske soldater grænsen til Britisk Indien og besatte nogle mindre områder og landsbyer.

Mange mener i dag, at amir Amanullah ikke ønskede en egentlig krig med Storbritannien, men at han vurderede, at tiden var den rette til at kræve fuld selvbestemmelse, og at krigen samtidig kunne forene befolkningen mod en fælles fjende og fjerne intern kritik af ham selv. Briterne fik hurtigt overtaget i krigen, og allerede efter kort tid foreslog amir Amanullah våbenstilstand. Den 8. august 1919 blev en fredsaftale – The Treaty of Rawalpindi – underskrevet, og den sikrede Afghanistan den selvstændighed, som var baggrunden for krigen. Det var også i denne traktat, at Durand-linjen blev officielt accepteret.

Den spirende demokratiske stat

Kong Amanullah⁷ blev kendt som den store reformator og bebudede fornyelser allerede ved sin indsættelse i 1919. Her lovede han ikke blot at skabe fuld uafhængighed for Afghanistan, men også at ophæve den tvungne arbejdspligt, der var meget udbredt i landet, og som kan kaldes en form for fæste. Kong Amanullah lagde ud med at indskrænke kongefamiliens magt ved at fratræde den rolle som dømmende institution. Der blev dannet en regering med en udenrigs- og en premierminister, der overtog flere af de opgaver, kongefamilien tidligere havde varetaget. I 1923 indkaldte han til en Loya Jirga (storråd) for at

7. Amir Amanullah bliver kronet til konge i 1926. Herefter bortfalder amir-titlen.

få vedtaget den første egentlige forfatning for landet. Amanullah tog også fat på den store udfordring at opbygge et undervisningssystem for både kvinder og mænd, og han ønskede desuden, at kvinder skulle holde op med at bære slør. Han gik endda så langt som til at opfordre kvinder i Kabul til at gå i vestligt tøj. Disse vestligt inspirerede tiltag mødte – ikke overraskende – stor modstand blandt de meget traditionelle og konservative stammeledere, specielt uden for de større byer, og reformerne førte da også til oprør flere steder i landet. I 1929 blev Amanullah efter voldsomme kampe væltet af Nadir Shah, hvis første handling som landets nye leder da også blev at tage afstand fra Amanullahs reformtiltag.



Kong Amanullah med Dronning Soraya i London i 1920'erne.

I 1933 blev Nadir Shah dræbt. En ny konge, Muhammed Zahir, blev indsat, og det blev indledningen til en længere periode med reformer og udvikling, der kom til at vare helt frem til 1973.

Kong Muhammed Zahir fik f.eks. i 1964 vedtaget en forfatning, der skulle forvandle Afghanistan til et konstitutionelt monarki af den type, man kender fra Vesteuropa. Forfatningen gjorde endegyldigt op med kongefamiliens direkte indflydelse på regeringsmagten. Den forbød bl.a. kongefamiliens medlemmer at besidde stillinger på højt niveau i regeringen. Forfatningen tillod også politiske partier og garanterede pressefrihed,

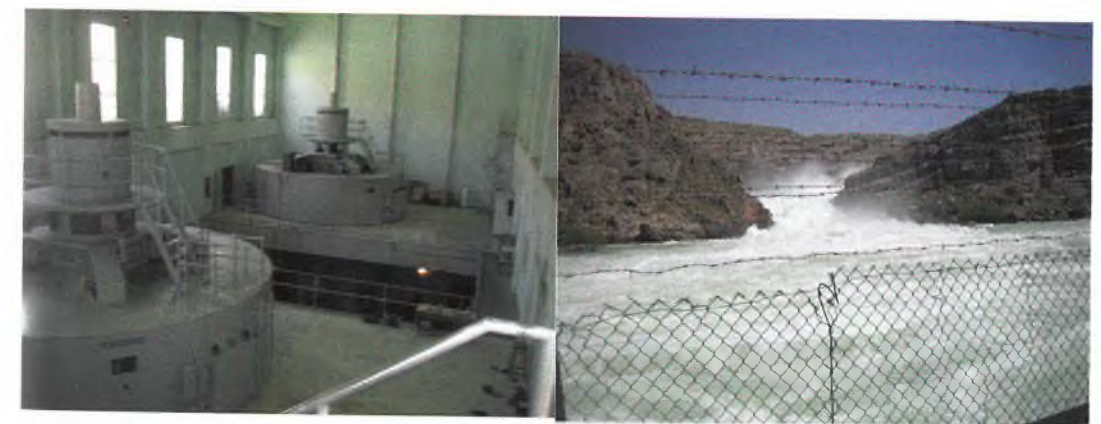
Figur 1.4. Udviklingen i Afghanistan fra afslutningen på 1. verdenskrig til Sovjet-invasionen

Årstal	Hændelse
1919	Amir Habibullah bliver dræbt, og hans søn Amir Amanullah overtager magten
1919	3. britisk-afghanske krig
1926	Amir Amanullah bliver kronet som konge
1929	Nadir Shah bliver konge
1933	Muhammed Zahir Shah bliver konge
1939-45	Afghanistan var neutral under 2. verdenskrig
1957	En sovjetisk militærmission etableres i landet
1973	Ved et ublodigt statskup erklærer Mohammed Daoud landet for en republik og sig selv som præsident
1978	Saur-revolutionen, marxisten Mohammed Taraki bliver præsident
1979	Den amerikanske ambassadør bliver dræbt i Kabul
1979 / 09	Præsident Taraki bliver snigmyrdet, og Hafizullah Amin bliver præsident
1979 / 12	Sovjetiske tropper invaderer landet
1979 / 12	Præsident Hafizullah Amin føres til præsidentpaladset og henrettes
1979 / 12	Babrak Karmal bliver præsident
1979-89	Sovjetkrigen i Afghanistan

som f.eks. blev brugt til at udsende parlamentsdebatter live på radio til befolkningen.

Generelt betegnes perioden 1933-73 som den mest rolige i Afghanistans nyere historie. Specielt fra 1950'erne og frem til kongens fald i 1973 tog mange vestlige forskere (særligt antropologer) til Afghanistan for at forske i landets rige historie

og i de mange etniske grupper, deres unikke klanmønstre og kulturer. Det var også i 1950'erne, at amerikanske udviklingspenge blev brugt til at udvikle og udbygge vandingskanaler og dæmninger i specielt Sydafghanistan. I Helmand-provinsen arbejdede et stort antal amerikanere i mange år på at udnytte Helmand-flodens ressourcer til gavn for bønderne, og det var i denne



Kajaki-dæmningen i Helmand-provinsen

periode, at Kajaki-dæmningen blev bygget. Den spiller i dag en central rolle i udviklingen i det sydlige Afghanistan.

Kong Zahirs regeringsperiode var dog også præget af politisk ustabilitet. Regering efter regering faldt, og selv for kongen blev det tydeligt, at tingene nok var gået for hurtigt. Den 17. juli 1973, mens kongen var på besøg i Italien, kuppede hans fætter Mohammed Daoud sig til magten.

Med kuppet begyndte en ny periode i Afghanistans historie med stigende kommunistisk indflydelse, der kulminerede med Sovjetunionens invasion i 1979. Daoud forsøgte ganske vist at fortsætte moderniseringen, men begik nogle store fejl. Bl.a. udviklede han et stærkt afhængighedsforhold til Sovjetunionen, stik imod ønskerne hos en stor del af befolkningen. Det lykkedes ham heller ikke at vinde den tillid blandt de religiøse og mere traditionelle ledere i landet, som historien viser, er nødvendig, hvis man vil besidde magten i Afghanistan. Da Sovjetunionen begyndte at se Mohammed Daoud som en begrænsning for sin indflydelse i landet, planlagde de et kup mod ham, og den 27. april 1978 gennemførtes Saur-revolutionen⁸, hvor Daoud blev afsat og myrdet. Med hans død endte også 230 års durranipashtunsk herredømme i Afghanistan.

Kuppet bragte den marxistiske, afghanske politiker, pashtuneren Nur Mohammed Taraki, til magten, og han knyttede stærke bånd til Sovjetunionen, der da også tog imod ham med åbne arme, og perioden under hans ledelse kan ses som starten på en decideret kommunistisk magtovertagelse. Taraki nåede at gennemføre store reformer i landet, herunder landreformer, og han sikrede kvinder udvidede rettigheder. Også mange af hans tiltag blev mødt med skepsis og modstand fra traditionalisterne i landet, der ønskede at bevare status quo, og et spirende oprør begyndte at tage fart. Det kom til flere og flere sammenstød rundt om i landet mellem modstandere af regeringen og regeringsstyrker.

I marts 1979 kom det til et egentligt oprør i Herat, hvor mere end 5.000 mennesker blev slået ihjel i regeringens forsøg på at dæmpe gemytterne. Sovjetunionen blev mere og mere utryg ved situationen og besluttede sig for at gribe ind. Men inden det skete, udbrød der interne magtkampe mellem præsident Taraki og premierminister Hafizullah Amin, som i september 1979 lod præsidenten dræbe og indsatte sig selv i embedet. Modstandsgrupperne i landet brugte situationen med en svækket centralmagt til at tiltvinge sig mere magt, og hen imod slutningen af året kunne de proklamere, at de kontrollerede flere provinser i bl.a. Østafghanistan. Både Iran og Pakistan støttede oprørerne mod den kommunistiske regering. Situationen udviklede sig hurtigt, og det fik Sovjetunionen til at fremskynde planlægningen af en invasion for at få udskiftet præsident Hafizullah Amin med én, de bedre kunne kontrollere.

Sovjetunionens invasion

I december 1979 var Sovjetunionen klar. Den 24. december 1979 blev præsident Hafizullah Amin ført til præsidentpaladset og henrettet, og den 27. december krydsede tre sovjetiske hærdivisioner nord-grænsen. Inden for en uge var der over 50.000 sovjetiske soldater i landet, og de havde mere end 350 kampvogne og 450 andre pansrede køretøjer med sig. Den 28. december bragte sovjetiske styrker Babrak Karmal til magten i Kabul som landets nye præsident. En ny krig var nu en realitet.

Den sovjetiske hær var på det tidspunkt trænet i og organiseret til at kæmpe mod NATO-styrker i Europa og var ikke klar til at tackle en oprørskrig i Afghanistan⁹. Den sovjetiske ledelse

8. Opkaldt efter den måned i den islamiske kalender, hvor oprøret fandt sted.

9. Her er der mange ligheder med NATO's erfaringer i Sydafghanistan i 2006-2007.



Det Nordlige Afghanistan.

havde da heller ikke fra starten planer om at besætte hele Afghanistan med soldater placeret i alle afkroge af det enorme land. Sovjetledelsen ønskede i stedet at centrere større troppeenheder i hovedbyerne. De største sovjetiske enheder blev stationeret i byer som Mazar-e-Sharif, Herat, Kandahar, Kabul og Jalalabad. Det var hensigten, at de herfra kunne træne og støtte afghanske soldater, der skulle sørge for sikkerhed, ro og orden i landområderne.

Problemet var imidlertid, at en stor del af den afghanske befolkning ikke anerkendte landets kommunistiske leder og regering, og at mange så de afghanske soldater som Sovjetunionens forlængede arm. Hertil kom, at den afghanske hær ikke udfyldte den rolle, den var tiltænkt. Flere af de afghanske soldater ville ikke kæmpe mod deres egne landsmænd for en sag, de ikke troede på, og mange deserterede ligefrem. I 1980 var der kun omkring 1/3 eller ca. 33.000 soldater tilbage i den afghanske hær. Den oprindelige, sovjetiske plan kunne ganske enkelt ikke holde, og sovjetiske soldater måtte placeres i både land- og byområder, hvor de blev inddraget i en type kampe, de kun i ringe udstrækning var forberedt på eller trænet til.

De første tre-fire år af krigen blev kæmpet på et mere lavintensivt niveau, hvor der var mange mindre sammenstød, mens Sovjetunionen forsøgte at finde den rette strategi til at bekæmpe oprøret. Men fra 1984 til 1987 steg intensiteten af kampene kraftigt, og det var i denne periode, de største tab i konflikten forekom. Allerede i 1981 havde den amerikanske præsident Ronald Reagan besluttet at støtte oprørerne i Afghanistan, de såkaldte mujahediner (hellige krigere), mod

Sovjetinvasionen, og fra Pakistan begyndte våben og ammunition – finansieret af USA – nu at strømme ind i Afghanistan.

I krigens første år – frem til 1984 – blev den afghanske modstand mod den sovjetstøttede regering organiseret med udgangspunkt i syv afghanske partier eller alliancer¹⁰ under syv overordnede, politiske ledere, hvorunder den militære rekruttering, træning samt kampene rundt om i landet blev organiseret (se figur 1.5). Under hver topleder var et antal militære kommandanter, som hver især stod i spidsen for en større eller mindre gruppe af oprørere (mujahediner). Den amerikanske støtte skete konkret ved, at et større pengebeløb blev afsendt af CIA til den pakistanske efterretningstjeneste (Inter-Services Intelligence – ISI), der organiserede indkøb af våben og ammunition, som så blev kanaliseret via de syv alliancer i Afghanistan ned gennem systemet til kommandanterne. Alene i 1983 blev der sendt ca. 10.000 tons våben og ammunition gennem Pakistan til Afghanistan, og det steg til ca. 65.000 tons i 1987. Samtidigt blev der oprettet lejre i Pakistan, hvor de ofte uerfarne afghanske krigere

10. The Peshawar Seven eller the Seven Party Alliance.

blev trænet til at modstå de materielt og teknologisk overlegne sovjetiske soldater. I 1983 blev ca. 3.000 krigere trænet i to lejre i Pakistan. Også det tal steg støt, så der i 1987 blev trænet 1-2.000 mand pr. måned i syv lejre fordelt rundt om i Pakistan.

Figur 1.5. The Seven Party Alliance

Parti/Allianceleder	Baggrund
Gulbuddin Hekmatyar	Pashtun / Fundamentalist
Burhanuddin Rabbani	Tadjik / Fundamentalist
Abdul Rasul Sayaf	Pashtun / Fundamentalist
Maulavi Younas Khalis	Pashtun / Fundamentalist
Mohammad Nabi Mohammadi	Pashtun / Moderat
Pir Sayed Ahmad Gilani	Moderat
Sibghatullah Mojadidi	Moderat

En af de mest omtalte og spektakulære våben-tilførsler til oprørerne i Afghanistan var jord-til-luft-missilerne af typen Stinger. Det amerikanske producerede Stinger-missil var dengang det mest avancerede jord-til-luft-missil i verden, og det er senere blevet vurderet, at netop Stinger-missilerne var med til at vende krigen til fordel for oprørerne og til at få Sovjetunionen til at trække sig ud af landet. De håndholdte, skulderbårne Stinger-missiler var specielt velegnede til at nedskyde sovjetiske helikoptere, som var den største trussel mod oprørerne, og det lykkedes dem da også at nedskyde et betydeligt antal sovjetiske helikoptere og transportfly. 1987 blev ligefrem kaldt 'the Year of the Stinger', og alene dét år blev der sendt omkring 900 Stinger-missilramper samt over 1.000 missiler til Afghanistan – alt sammen finansieret af amerikanerne i kampen mod Sovjetunionen. En helt anden faktor, der styrkede modstandskampen, var, at den havde deltagelse af alle etniske grupper – modsat oprørerne i Afghanistan i dag, der primært udspringer fra én gruppe, pash-tunerne.

I midten af 1980'erne blev kampene mere og mere voldsomme. De sovjetiske soldater begyndte at slå hårdt ned på civilbefolkningen i de landsbyer, der støttede oprørerne, og specielt bombardementer og afbrændinger af hele byer blev mere og mere hyppige. Da krigen var på sit højeste, var der omkring 110.000 sovjetiske soldater i landet. Krigen kom til at koste i omegnen af 15.000 sovjetiske soldater livet, og op mod 1,5 million afghanere blev dræbt. Den sovjetiske ledelse indså efterhånden, at krigen ikke var til at vinde, og begyndte fra 1987 at nedtrappe indsatsen og planlægge en troppeudtrækning. Målet var at lade den afghanske regering føre krigen og blot yde ekstern støtte. Den 16. februar 1989 forlod den sidste sovjetiske soldat landet. Afghanerne havde endnu engang jaget en fremmed invasionsstyrke på porten, men det indvarslede ikke fred. En ny konfliktfyldt periode i den afghanske historie begyndte.



De sidste sovjetiske soldater forlader landet i februar 1989.

Talibans opståen og vejen frem mod 11. september 2001

Afghanistan blev om muligt endnu mere præget af krig og interne uroligheder, efter at Sovjetunionen havde trukket sine sidste tropper ud af landet i februar 1989. Sovjetunionen overlod magten og opgaven med at holde Afghanistan frit for islamisk herredømme til en kommunistisk regering med Najibullah som præsident. Men rege-

ringen fik kamp til stregen fra starten. De færreste mujahediner så kampen som overstået efter sejren over Sovjetunionen og kæmpede videre for fuld styrke mod Najibullah-styret. Kampene rasede i tre år ind til april 1992, hvor Kabul faldt i mujahedinernes hænder.

Denne gang var det ikke de pashtunske stammekrigere fra Sydafghanistan, der indtog Kabul og påberåbte sig magten over landet, men derimod de meget bedre organiserede, nordlige styrker. De bestod primært af tadsjiker og usbekere, støttet af pashtunen Gulbuddin Hekmatyar fra det østlige Afghanistan. Den nordlige alliances styrker blev ledet af tadjikerne Burhanuddin Rabbani og hans militærleder, Ahmad Shah Masud, og støttet af usbekeren Abdul Rashid Dostum. Det var et stort nederlag for pashtunerne, at det ikke var pashtunske styrker fra syd, der indtog Kabul, for de kom derved til at stå langt fra magten i landets hovedstad. Det lagde kimen til den borgerkrig, der kom til at rase i landet i de kommende år, og til Talibans opståen i Sydafghanistan to år senere.

I 1993 blev tadjiken Burhanuddin Rabbani fra den nordlige alliance indsat som Afghanistans nye præsident, men han formåede ikke at samle landets stammer og etniske grupperinger, og i årene efter hans magtovertagelse gik landet nærmest i opløsning. Der var ingen central myndighed, der kunne udøve sin magt i landet, og et stort antal krigsherrer kunne derfor hver især herske som feudalherrer i mindre len rundt omkring i landet og rekruttere større eller mindre hære. De fleste var mere drevet af egne interesser end af hensynet til befolkningens ve og vel. Denne periode blev en af de mest ødelæggende perioder i Afghanistans nyere historie og var præget af voldsom undertrykkelse af civilbefolkningen, et utal af lokale magtkampe, alliancer, blodsudgydelser og overgreb på lokale embedsmænd.

I de nordlige egne og i området omkring Kabul herskede præsident Rabbani og Masud. I områderne omkring Mazar-e-Sharif sad general

Dostum på magten. I tre vestlige provinser med Herat som centrum bestemte Ismail Khan. Øst på var store områder delt mellem lokale stammer og ældreråd (Shura), og derudover spillede endr en af veteranerne fra kampen mod Sovjetunionen Gulbuddin Hekmatyar, en central rolle. Også i syd undertrykte et hav af lokale krigsherrer lokal befolkningen. Lovløshed og kaos blev ikke mindre af de hyppigt skiftende alliancer imellem de mange krigsherrer (se figur 7 senere i kapitlet).

Talibans opståen

Det var i denne situation med krig, lovløshed og stor utilfredshed med magthaverne i Kabul, at Talibanbevægelsen opstod. Taliban startede i Kandahar-provinsen i Sydafghanistan i midten af 1994 som en reaktion på behovet for fred og sikkerhed mod krig og overgreb (se figur 6).

Figur 1.6. Myten om Talibans opståen

Myten om Talibans opståen gengives ofte således:

„Mullah Muhammad Omar was walking in the area of one warlord, Mansur, when a woman in distress and panic came to him and said, 'I was abducted by Commander Mansur and have been made „bay'zat“, dishonoured. Now he has abducted my youngest son, please will you help I have no others to turn to'. Mullah Muhammad Omar went to the nearest mosque and after the prayer he explained to the thirteen men who had come to prayer, some of them graduates of madrassas [koranskoler], if they would join him to rid Kandahar of the likes of Mansur and his commanders. Only three out of the thirteen joined him. [...] Mullah Muhammad Omar went to another mosque and this time some thirty people who heard the helpless woman's story, all pledged to stand by him. The story of this woman was

one of hundreds of such examples known to local people. Mullah Muhammad Omar then went to Amir Lalai, a moderate warlord and also an opponent of Mansur, and asked for arms to take on Mansur. Lalai provided them with AK47s and plenty of ammunition. All thirty-four rushed on Mansur's residence, firing in all directions. After killing a number of Mansur's men they captured the culprit himself and immediately freed the abducted boy. They held an Islamic court and passed the death sentence on Mansur, hanging him from the turret of his own tank. The news of this dramatic gesture went through the province of Kandahar and neighbouring provinces like wildfire. People heard that a religious group called 'Taliban' had risen against the warlords. Mullah Omar and his men then went to the refugee camps in Pakistan to recruit more men." (*Misdaq 2006: 175-176*)

Navnet Taliban kommer af „talib“, der betyder en islamisk studerende, der søger viden. Taliban er flertalsbetegnelsen.

Talibanbevægelsen opstod blandt pashtuner i Kandahar i det sydlige Afghanistan efter aktionerne mod den lokale krigsherre Mansur (se figur 6 ovenfor) i 1994, og den fik hurtigt mange tilhængere. Mullah Mohammad Omar nævnes som manden, der startede modstanden i Kandahar, og han ses i dag som den åndelige leder af Taliban. Taliban fik hurtigt mange tilhængere, ofte forældreløse børn, der var efterladt i kølvandet på kampen mod Sovjetunionen. De havde alle det til fælles, at de var trætte af uroen i landet og utilfredse med de tidligere mujahediners misregimente. Da Taliban havde taget magten i Kandahar, formulerede lederne de overordnede mål, som skulle drive kampen: Man ville genoprette fre-

den, gennemføre Sharia-lovgivning¹¹ og forsvare Afghanistans integritet og islamiske særegenhed. På længere sigt var målet at skabe et samfund, der havde det samfund som model, der eksisterede under profeten Muhammed for ca. 1400 år siden – altså et emirat ledet af Taliban: Islamic Emirate of Afghanistan.

Efter erobringen af Kandahar by indledte den pakistanske efterretningstjeneste – Inter-Services-Intelligence (ISI) – en betydelig støtte til Taliban – i stil med den amerikansk-finansierede støtte, som ISI i 1980'erne kanaliserede til mujahedinernes kamp mod de sovjetiske styrker. Støtten – i form af penge, efterretninger, militærfaglig vejledning, våben og ammunition – satte Taliban i stand til at erobre næsten hele landet. Der er flere årsager til den pakistanske støtte til Taliban kamp: Talibanbevægelsen består hovedsageligt af etniske pashtuner, som der også bor mange af på den pakistanske side af grænsen – omtrent 20 pct. af den pakistanske hær udgøres af pashtuner. Pakistan har også en interesse i at åbne den handelsvej til Centralasien, der løber fra byen Quetta i Pakistan gennem Kandahar og Herat til Turkmenistan i Centralasien, og som er en del af den gamle Silkevej¹². Det ville være økonomisk yderst indbringende for Pakistan at få åbnet denne handelsvej, men det krævede, at der først blev ryddet op blandt det virvar af autonome krigsherrer, der kontrollerede de forskellige områder af Afghanistan.

Kampen om landet

De første år gik det hurtigt for Taliban, der i 1995 havde erobret 12 ud af Afghanistans dengang i alt 31 provinser. Første større mål på vejen til magten over hele Afghanistan var at erobre Herat i Vestafghanistan fra krigsherren Ismail

11. Traditionel islamisk lovgivning baseret på Koranen og Profetens „sædvane“ (Sunna).

12. Silkevejen er en betegnelse for vigtige handelsruter mellem Sydasien, Centralasien, Middelhavsregionen og Europa.

Khan. Men det skulle blive en vanskelig opgave, der kom til at koste mange Taliban-krigere livet.

En væsentlig grund til det var, at mange af de nye Talibankrigere manglede krigserfaring og træning. Over 20.000 havde meldt sig under Talibans faner – mange af dem afghanske flygtninge fra krigen i 1980'erne og studerende fra madrassaer (koranskoler) i Pakistan. Kun få havde modtaget militær træning, og kun de af Talibans krigere, der havde deltaget i kampen mod Sovjetunionen, kunne matche de meget kamptrænede og erfarne tropper, der ventede dem i Herat.

Samtidig med at Taliban-krigere arbejdede sig vestpå mod Herat, var andre Taliban-styrker på vej nordpå mod Kabul. Taliban ville uden tvivl helst først indtage Kabul, men blev, da de nærmede sig hovedstaden, mødt af kraftig modstand fra bl.a. de bedre organiserede styrker under kommando af den tadjikiske hærleder Masud. Det lykkedes Masud efter flere komplicerede manøvrer og skiftende alliancer at fortrænge Taliban fra Kabuls forstæder, og Taliban besluttede derfor

at koncentrere sine styrker i vest for at indtage Herat. Det gav Masud mulighed for at hjælpe Ismail Khan i forsvaret af Herat, hvor Taliban derfor også mødte hård modstand. Taliban mistede op mod 3.000 krigere og blev også her presset tilbage. I sommeren 1995 havde Taliban mistet kontrollen med fire af de 12 provinser, de tidligere havde erobret. Men Taliban var langt fra slået. Hen over sommeren hvervede bevægelsen op mod 25.000 mand, der modtog træning og våben fra Pakistan og Saudi-Arabien samtidig med, at ISI – den pakistanske efterretningstjeneste – hjalp Taliban med at lave en mere effektiv militærorganisation, så de kunne modstå Masuds og Ismail Khans styrker. Sidst på sommeren 1995 angreb Taliban igen Herat, og den 3. september indtog de byen.

De nye, unge Taliban-krigere

Det interessante ved mange af de nye krigere, der sluttede sig til Taliban, var, at de – modsat den ældre generation af Taliban-krigere – ikke havde noget stort kendskab til den afghanske

kultur og de indviklede stamme-forhold i landet. De var opvokset i pakistanske flygtningelejre, mens deres fædre kæmpede mod Sovjetunionen i Afghanistan. Deres rødder var derfor ikke så dybt forankrede i afghanske traditioner og kultur, og de var ikke drevet af den samme politiske målrettethed, der drev deres fædre under kampene i 1980'erne. Dertil kom, at mange af dem var analfabeter, og at deres verdenssyn var formet af deres studier i Pakistans madrassaer. Det var koranskoler, hvor mange af lærerne ikke selv kunne læse og derfor kun kendte til en ekstremistisk fortolkning af koranen. Mange af de nye Taliban-krigere var derfor rodløse, unge mænd,

Kort 3. Talibans fremgang fra 1994 til 1998 med angivelse af deres vigtigste erobringer i landet



der var drevet af en beundring for krigen og indoktrineret med en ekstrem fortolkning af Sharia-lovene (se Talibans dekret til sidst i dette kapitel). Ved at kæmpe for Taliban kunne disse unge krigere indgå i et fællesskab, som de som forældre-løse hidtil ikke havde kendt til.



Figur 1.7. General Dostum og de skiftende alliancer

De konstant skiftende alliancer

Den kaotiske situation i Afghanistan i tiden fra slutningen af Sovjetunionens tilbagetrækning og frem til Kabuls fald i september 1996 blev forværret af konstant skiftende alliancer mellem de største og mest centrale krigsher- rer i landet. Disse alliancer var ikke drevet af etniske tilhørsforhold, men af spekulationer om, hvem der var stærkest, og hvor man kunne opnå mest magt.

Et godt eksempel er den usbekiske gene- ral Abdul Rashid Dostum. Dostum startede i den afghanske hær i 1978 og var under krigen mod Sovjetunionen kendt for både at have været allieret med og imod invasionshæren, og han fortsatte sin zigzagskurs op gennem 1990'erne. Efter Sovjetunionens tilbagetræk- ning kæmpede Dostum for den kommunistiske præsident Najibullah, og hans tropper blev anvendt i det meste af Afghanistan som støtte for præsidenten. Dostum var dog ikke tilfreds med Najibullah og brød alliancen i 1992. Herefter allierede Dostum sig med tadsjiken Rabbani og var sammen med pashtunen Gulbuddin Hikmatyar med til at vælte den kommunistiske Kabul-regering i april 1992. Da Dostum i begyndelsen af 1994 kunne se, at den nyudnævnte præsident Rabbanis magt over Kabul begyndte at blive truet, brød han også med ham og tilsluttede sig Gulbuddin

Hikmatyar, der også havde opgivet sin støtte til præsidenten. De to gjorde i deres nye alli- ance et intenst forsøg på at vælte Rabbani fra magten. Det fik Rabbani til at indgå en aftale med Taliban om økonomisk støtte til bevægel- sen mod, at Taliban tog kampen op mod Hikma- tyar. Aftalen blev dog kortvarig og fik aldrig større betydning. Det lykkedes ikke Dostum og Hikmatyar at vælte Rabbani, og i maj 1996 skiftede Hikmatyar side. Han indgik – uden Dostum – en alliance med Rabbani, der nu kæmpede imod Taliban. Hikmatyar blev be- lønnet med posten som premierminister den 26. juni. Dostum stod nu forholdsvis alene i kampen mod Rabbani og indgik derfor en vå- benstilstand med ham i august 1996. Rabbani og hans forsvarsminister Masud kunne imidler- tid ikke holde stand mod Taliban, og den 26. september 1996 indtog store Taliban-styrker Kabul og drev præsident Rabbani og Masud ud af Kabul. Herefter mødtes Dostum den 8. oktober med Taliban for at undersøge mulig- hederne for en alliance. Men da Dostum ville have selvstyre i 'sine' områder i det nordlige Afghanistan, og Taliban ikke ville give ham det, indgik han i stedet for en alliance med Masud den 10. oktober samme år. Herefter for- blev Dostum allieret med det, der blev kendt som den anti-Talibanske Nordalliancen. I dag er Dostum allieret med præsident Karzai.

Talibans sande ansigt og kampene fra 1996 til 1998

Efter at have erobret Herat indførte Taliban en streng Sharia-lovgivning, der betød, at skoler blev lukket, hundreder af mennesker blev arre- steret, administrationen blev overtaget af taliba- nere (der ikke talte sproget¹³), og der blev ind- ført udgangsforbud. Fra Herat fortsatte Taliban mod Kabul og kunne nu lægge pres på byen fra både vest og syd. Efter mange måneders kampe valgte præsident Rabbani og Masud at rømme Kabul for at skåne den del af civilbefolkningen, der ikke allerede var flygtet, og den 26. septem- ber 1996 indtog store Taliban-styrker byen.

Allerede om aftenen, efter at Taliban havde indtaget Kabul, viste bevægelsen sit sande ansigt. Den tidligere præsident fra 1986 til 1992, Naji- bullah, havde opholdt sig i Kabul, siden han var blevet væltet i 1992. Najibullah nægtede at for- lade byen, da Taliban indtog den, og valgte at blive på et FN-bevogtet område i Kabul. Det skulle han ikke have gjort, for Taliban var fast besluttet på at få fat i ham, trængte ind på om- rådet og tog ham til fange. De mishandlede ham og transporterede ham til præsidentpaladset, hvor de kastrerede ham, slæbte ham rundt efter en bil og skød ham. Til sidst blev han hængt op i en trafikkontrolpost i byen (se billede). Efter at

13. Langt hovedparten af Taliban taler pashtu, mens de fleste indbyggere i Herat taler dari, som er beslægtet med persisk.



Henrettelsen af Najibullah i Kabul i 1996

have sikret sig herredømmet over Kabul indledte Taliban en hård kurs over for befolkningen ved at udstede en række dekret og regler, som alle herefter skulle efterleve til mindste detalje (se dekretene sidst i dette kapitel).

Med erobringen af Kabul og Herat havde Taliban nu kontrol over halvdelen af landet og satte sig i 1997 for at indtage den vigtigste by i Nordafghanistan, Mazar-e-Sharif, general Do- stums hovedby i Nordafghanistan. Det skulle heller ikke vise sig at blive en let opgave. Fra star- ten tog tingene ellers en uventet – og for Taliban gunstig – drejning, da Dostums næstkomman- derende, general Malik Pahlawan, valgte at skifte side og hjælpe Taliban med at vælte Dostum. General Pahlawan mistænkte Dostum for at have dræbt sin bror og så Talibans fremmarch

Figur 1.8. Udviklingen i Afghanistan fra Sovjet-invasionen til begivenhederne i 2001

Årstal	Hændelse
1979-89	Sovjetkrigen i Afghanistan
1986	Najibullah udpeges som generalsekretær for kommunistpartiet
1987	Najibullah bliver præsident for den afghanske republik
1992	Najibullah mister magten
1992	Mujahedinerne overtager magten i Kabul
1996	Taliban og Mullah Mohammad Omar erobrer Kabul
2001	Taliban og Al Qaeda nedkæmpes og Hamid Karzai overtager ledelsen af landet



Kvinde i burka i Gereshk

som en kærkommen lejlighed til at få fjernet Dostum og selv komme til magten i Mazar-e-Sharif. I maj 1997 indtog han og Taliban da også byen, men da Taliban afslog at dele magten med general Pahlawan – og i øvrigt ikke kendte meget til kulturen i de nordlige dele af landet – kom det hurtigt til uroligheder, og efter omkring 15 timers kampe og 600 døde Taliban-krigere blev Taliban igen smidt på porten.

Talibans nederlag fik andre krigsherrer i landet til også at gå til modangreb på Taliban, og hen over sommeren 1997 mistede Taliban op mod 3.000 mand og et tilsvarende antal blev taget til fange. På det tidspunkt havde mange krigsherrer erkendt, at Taliban ikke var noget for dem, og de besluttede sig for at danne en alliance mod Taliban. Den 13. juni 1997 blev *United Islamic and National front for the Salvation of Afghanistan*, også kendt som Nordalliancen, derfor dannet. Hen over sommeren rasede kampene mellem Nordalliancen og Taliban, og mange tusinde civile måtte flygte fra krigshandlingerne og fra de voldsomme bombninger af byerne omkring Kabul og i nord. Det var i denne periode, at de første egentlige massakrer fandt sted. General Pahlawan gennemførte bl.a. massakrer, hvor over 1.200 tilfangetagne Taliban-krigere blev stuvet sammen i containere og dræbt ved skud eller ved, at der blev smidt håndgranater ind til dem (se lille billede). Man kan stadigvæk i dag finde con-

tainere, der bærer tydelige spor efter disse henrettelsesmetoder. Overgrebene blev hurtigt til en del af kampen og blev anvendt af alle parter i borgerkrigen.

Den 8. august 1998 var slaget om Mazar-e-Sharif imidlertid ovre, og Taliban indtog byen efter svære kampe mod Dostums styrker og en større garnison på 1.500 Hazara-soldater i byen.

Taliban havde mistet mange tusinde krigere, siden de første gang indtog byen året før, og slap vreden løs mod byens civile befolkning i det, der udviklede sig til krigens største egentlige folkemord. Taliban-styrkerne skulle efter sigende have fået to timer til at 'slå sig løs' i byen, men overgrebene varede reelt i mange dage og gik specielt hårdt ud over den shia-muslimske hazara-befolkning. Det blev senere anslået, at mellem 5.000 og 6.000 mennesker blev dræbt.

Med erobringen af Mazar-e-Sharif og efterfølgende erobringer af de centrale områder i Afghanistan, også kaldet Hazarajat, i september 1998, kontrollerede Taliban ca. 90 pct. af landet. De resterende 10 pct. blev forsvaret af gruppen af primært nordlige krigsherrer – Nordalliancen – under ledelse af Ahmad Shah Masood indtil den amerikansk-ledede invasion i slutningen af 2001.



En af de containere, som har været brugt til at indespærre og dræbe fanger

Anbefalet læsning

Ahmed Rashid (2002): *Afghanistan og Taleban. Islam, olie og det nye store spil i Centralasien*, Tiderne Skifter.
Barth, Fredrik (2010): *Afghanistan og Taliban*, Hovedland.

Dekreter, som Taliban udgav efter erobringen af Kabul

Decree on women and families announced by the General Presidency of Amr Bil Maruf and Nahi An Munkar (Taliban Religious Police), Kabul, November 1996.

Women you should not step outside your residence. If you go outside the house you should not be like women who used to go with fashionable clothes wearing much cosmetics and appearing in front of every man before the coming of Islam.

Islam as a rescuing religion has determined specific dignity for women, Islam has valuable instructions for women. Women should not create such opportunity to attract the attention of useless people who will not look at them with a good eye. Women have the responsibility as a teacher or coordinator for her family. Husband, brother, father have the responsibility for providing the family with the necessary life requirements (food, clothes etc). In case women are required to go outside the residence for the purposes of education, social needs or social services they should cover themselves in accordance with Islamic Sharia regulation. If women are going outside with fashionable, ornamental, tight and charming clothes to show themselves, they will be cursed by the Islamic Sharia and should never expect to go to heaven.

All family elders and every Muslim have responsibility in this respect. We request all family elders to keep tight control over their families and avoid these social problems. Otherwise these women will be threatened, investigated and severely punished as well as the family elders by the forces of the Religious Police. The Religious Police have the responsibility and duty to struggle against these social problems and will continue their effort until evil is finished.

Rules of work for the State Hospitals and private clinics based on Islamic Sharia principles. Ministry of Health, on behalf of Amir ul Momineen Mohammad Omar. Kabul, November 1996.

1. Female patients should go to female physicians. In case a male physician is needed, the female patient should be accompanied by her close relative.
2. During examination, the female patients and male physicians both will be dressed with Islamic hijab.
3. Male physicians should not touch or see the other parts of female patients except for the affected part.
4. Waiting room for female patients should be safely covered.
5. The person who regulates turn for female patients should be a woman.
6. During the night duty, in what rooms which female patients are hospitalized, the male doctor without the call of the patient is not allowed to enter the room.
7. Sitting and speaking between male and female doctors are not allowed. If there be need for discussion, it should be done with hijab.
8. Female doctors should wear simple clothes, they are not allowed stylish clothes or use of cosmetics or make-up.
9. Female doctors and nurses are not allowed to enter the rooms where male patients are hospitalized.
10. Hospital staff should pray in mosques on time.
11. The Religious Police are allowed to go for control at any time and nobody can prevent them.

Anybody who violates the order will be punished as per Islamic regulations.

that it demands because of the war in Iraq. Now, we must make a commitment that can accomplish our goals.“

Herefter besluttede Obama at sende yderligere 21.000 amerikanske soldater til Afghanistan, at styrke den civile indsats og træningen af de afghanske sikkerhedsstyrker og at undlade at skrue ned for den økonomiske indsats på trods af den globale finanskrise.

I månederne efter præsentationen af den nye strategi skete der et markant lederskifte i missionen. Den amerikanske forsvarsminister fyrede chefen for ISAF-styrken, general David D. McKiernan, og erstattede ham med general Stanley A. McChrystal. Begrundelsen var, at man i en så kompleks mission havde brug for nytænkning, og at det kun kunne ske ved at lade nye øjne se på opgaven. En så markant udskiftning var ikke set, siden præsident Harry S. Truman fyrede general MacArthur under Koreakrigen i 1951. Der var altså tale om et stærkt signal fra amerikansk side over for de andre allierede og over for afghanerne om, at man nu ville tage missionen alvorligt, og at man var villig til at prioritere missionen højt.

General Stanley A. McChrystals første opgave som chef for styrkerne i Afghanistan blev at gennemføre en analyse af missionen for at iden-

tificere, hvorfor det ikke gik bedre, og hvad der skulle til for at vende den negative udvikling. Som noget af det første udgav McChrystal en guide for oprørsbekæmpelse. Den skulle følges af alle styrker i landet, og den var udtryk for en ny og mere befolkningscentreret tilgang til opgaven. I guiden skriver McChrystal, at:

„We need to understand the people and see things through their eyes. It is their fears, frustrations, and expectations that we must address. We will not win simply by killing insurgents. We will help the Afghan people win by securing them, by protecting them from intimidation, violence, and abuse, and by operating in a way that respects their culture and religion. This means that we must change the way that we think, act, and operate. We must get people involved as active participants in the success of their communities.“

Efterfølgende fremlagde McChrystal i august 2009 en længere vurdering af missionen, der kom med fire klare prioriteringer for det fremtidige engagement:

1. Samarbejdet med de nationale sikkerhedsstyrker skulle styrkes
2. Fokus på at opbygge en afghansk regering, der er lydhør og ansvarlig over for den afghanske befolkning

General McChrystals syn på en freds- og forsoningsproces i Afghanistan

„Reintegration is a normal component of counterinsurgency warfare. It is qualitatively different from reconciliation and is a critical part of the new strategy. As coalition operations proceed, insurgents will have three choices: fight, flee, or reintegrate. ISAF must identify opportunities to reintegrate former mid- to low-level insurgent fighters into normal society by offering them a way out. To do so, ISAF requires a credible program to

offer eligible insurgents reasonable incentives to stop fighting and return to normalcy, possibly including the provision of employment and protection. Such a program will require resources and focus, as appropriate, on people's future rather than past behavior. ISAF's soldiers will be required to think about COIN operations differently, in that there are now three outcomes instead of two: enemy may be killed, captured, or reintegrated.“

3. Vinde initiativet i kampen tilbage fra oprørerne
4. Fokuserer på de ressourcer, der er til rådighed

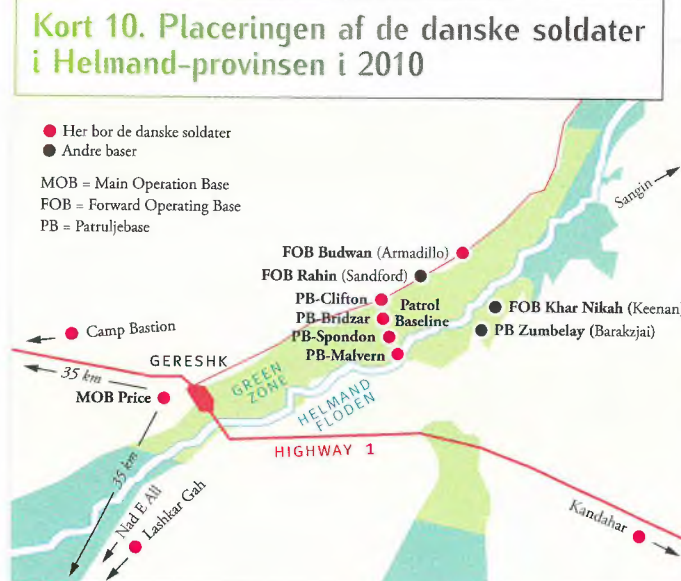
Derudover skulle kulturen i ISAF-styrken ændres til at fokusere mere på at levere ydelser til og sikkerhed for den afghanske befolkning og mindre på at slå oprørere ihjel. Også problemet mht. den tidligere omtalte mangel på enhedsledelse skulle løses, så alle engagerede lande begyndte at arbejde efter samme mål. Med den nye vurdering og de nye fokusområder i hånden fremlagde præsident Obama i december 2009 en strategi for missionen, hvor han i store træk gav general McChrystal det, han havde bedt om.

Den danske indsats

Danmark har lige fra Afghanistan-missionens start bidraget med en meget betydelig indsats. Den danske indsats har haft to ben: den sikkerhedsmæssige og den civile/økonomiske. I det følgende behandles først den militære indsats, derefter gennemgås den økonomiske bistandsindsats.

Den militære indsats

De første danske soldater blev sendt til Afghanistan allerede i slutningen af 2001 og starten af 2002. Det første danske, militære bidrag bestod af danske elitesoldater fra Jægerkorpsen samt jagerfly og transportfly, og det har siden i store træk fulgt ISAF's udvidede opgaver i landet. I de første år fokuserede ISAF på hovedstaden Kabul, men da ISAF omkring 2003 begyndte at udvide sine aktiviteter nordpå, fulgte Danmark med og sendte et mindre antal soldater til Mazar-e-Sharif og til Feyzabad i den nordlige del af landet.



Hen over efteråret og vinteren 2005 skete der imidlertid en markant ændring af det danske bidrag, da NATO anmodede Danmark om at sende soldater til det langt mere urolige Sydafghanistan som en del af 3. stadie i NATO's udvidede engagement. Folketinget kvitterede med at vedtage at sende en dansk opklaringseskadron og støtteenheder (ca. 290 mand) til Helmand-provinsen under britisk ledelse. Det blev starten på et langt og sejt engagement for Danmark i Afghanistan. Allerede kort tid efter, at den første danske enhed var ankommet til lejren i Helmand-provinsen, kom det til hårde kampe mod Taliban. Enheden kom i kamp ganske få timer efter, at den var kørt ud på sin første patrulje, og i de følgende fem uger, hvor den forsvarede et distriktscenter i byen Musa Quala, blev de danske soldater angrebet over 50 gange af godt bevæbnede Talibanoprørere. Det danske, militære bidrag har siden udviklet sig markant, og den danske kampgruppe er i dag primært placeret i byen Gereshk i det centrale Helmand, hvorfra alle danske operationer udgår (se kort 10).

Det kom som en overraskelse for mange i Danmark, at danske soldater nu var involveret i den type missioner, og nogle politikere satte

Figur 3.11. Oversigt over omkomne og sårede danske soldater i international tjeneste fra 1992 til 2010 (april).

	Kroatien	Bosnien	Kosovo	Irak	Afghanistan	Libanon
Omkomne	7	3	1	8	31	1
Sårede	32	3	0	19	87	1

spørgsmålstegn ved, om Danmark overhovedet skulle bidrage til at løse den slags opgaver (mere om dette i kapitel 4). Det tog tid, før man fra dansk officiel side (politikere og embedsmænd) anerkendte, at det danske engagement nu gjaldt egentlig oprørsbekæmpelse og alt, hvad det indebærer, og at den tidligere indsats af mere fredsbevarende karakter var et afsluttet kapitel. Denne manglende anerkendelse fik den konsekvens, at specielt den civile indsats, der skulle understøtte og integreres med den militære fremgang, ikke blev prioriteret i samme omfang som den militære, og at man derfor først i 2008 så en opprioriteret civil og økonomisk indsats fra dansk side.

Det første år i Helmand-provinsen var en stor prøvelse for de danske styrker. Forsvaret havde aldrig før været involveret i egentlig oprørsbekæmpelse, og terrænet i Helmand var en stor belastning for Forsvarets materiel og køretøjer. Fra indsatsens start i Sydafghanistan i 2006 og

frem til midten af 2007 var kampene præget af, at man militært ikke rigtigt vidste, hvordan man skulle forholde sig til modstanderen. Erfaringerne fra tidligere oprørskrige var gået i glemmebogen, og der blev derfor ofte skiftet strategi i forsøget på at bekæmpe Taleban.

Hen imod slutningen af 2007 blev der fra engelsk side i Helmand-provinsen fremlagt en mere klar, politisk-styret militærstrategi for kampen. Den danske indsats blev tilpasset den engelske strategi på den måde, at de militære, civile og økonomiske bidrag blev integreret og forøget markant. Der blev sendt flere civile rådgivere til provinsen, den økonomiske bistand blev næsten fordoblet, og det militære bidrag kom op på 750 soldater.

9. Dokumenter i 2007 bærer ikke navnet 'Helmand-plan', men havde overordnet set samme formål som de efterfølgende dokumenter. Alle dokumenterne kan findes på Udenrigsministeriets hjemmeside: <http://www.afghanistan.um.dk/da/menu/Publikationer/>

Figur 3.12. Oversigt over udviklingen i de nationale Helmand-planer med fokus på terminologi og økonomisk bidrag

	Udsendte soldater	Terminologi	Økonomisk bidrag
Helmand-planen 2007 ⁹	400/550 soldater	Nævner ikke indsatsen som en bekæmpelse af et oprør	Ca. 200 millioner
Helmand-planen 2008	550 soldater	Begynder at tale om oprøret i landet	Ca. 355 millioner
Helmand-planen 2009	750 soldater	Stærkt fokus på oprøret og bekæmpelsen heraf	Ca. 460 millioner
Helmand-planen 2010	750 soldater	Stærkt fokus på oprøret og bekæmpelsen heraf	Ca. 460 millioner



Undervisning af afghanske soldater

De danske soldaters opgaver blev samtidig ændret i 2009 og 2010. Den danske kampgruppe fik til opgave at lave det, man kalder 'partnering' med de afghanske sikkerhedsstyrker i og omkring byen Gereshk og i den afghanske hærsløj i Helmand-provinsen. Opgaven bestod dels i at træne og agere som mentorer for de afghanske soldater og politibetjente, og dels i at alle operationer og patruljer skulle planlægges og gennemføres i et tæt samarbejde mellem de danske kampenheder og kampgruppestab og de afghanske sikkerhedsstyrker. Dertil kom, at de afghanske soldater nu blev en fast del af styrken i lejren i Gereshk. Opgaven for de danske soldater skiftede dermed fokus fra at bekæmpe Taleban til den mere langsigtede udvikling. For at styrke opgaven med at træne og fungere som mentorer for politiet blev der også sendt danske politibetjente til Gereshk¹⁰.

Den økonomiske bistand

Danmark har ud over den militære indsats også ydet omfattende økonomisk støtte til Afghanistan. Den danske indsats har både fokuseret specifikt på Helmand-provinsen og mere overordnet på nationsbygning i hele Afghanistan. Den økonomiske bistand er vigtig for Afghanistan, der er et af verdens fattigste og mindst udviklede lande. Hvis denne tvivlsomme status skal ændres, er landet afhængigt af stor økonomisk bistand fra alle de mange lande, der i dag er engageret i Afghanistan, også længe efter de sidste internationale soldater har forladt landet.

Danmarks økonomiske bistand til Afghanistan (genopbygnings/udviklingsbistanden) dækker bredt og er sammensat i overensstemmelse med den nationale, afghanske udviklingsstrategi

10. Ud over de danske politibetjente i Gereshk har Danmark ydet et stort bidrag til EU's politimission i Kabul.

(Afghanistan National Development Strategy – ANDS). Strategien er udviklet af den afghanske regering i tæt samarbejde med de største internationale aktører i landet, og den opstiller udviklingsbehov inden for otte overordnede sektorer: sikkerhed, god regeringsførelse, infrastruktur og natur-ressourcer, uddannelse og kultur, sundhed og ernæring, landbrug og landdistriktsudvikling, social beskyttelse og økonomisk udvikling.

De enkelte donorlande har udvalgt de sektorer, hvor de har særlig ekspertise. Danmark har valgt at støtte statsopbygningen ved bl.a. at finansiere valg og offentlige lønninger og ved at støtte menneskerettigheder og kvinders rettigheder. Danmark yder desuden stor støtte til Afghanistans uddannelsessektor. Langt størstedelen af den danske støtte er rettet mod hele landet og ikke kun Helmand-provinsen ud fra en betragtning om, at det er vigtigt, at ikke kun de urolige egne af landet modtager bistand, men at også de mere stabile egne prioriteres.

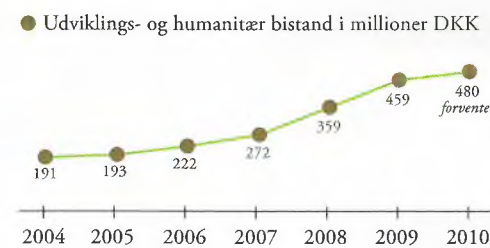
Modsat mange andre donorer i Afghanistan har Danmark valgt at kanalisere hovedparten af bistandsmidlerne gennem den afghanske regering, så regering og ministerier har mulighed for at være herre i eget hus og på sigt blive i stand til selv at styre Afghanistans udvikling¹¹. I 2008 og 2009 blev det vurderet, at op mod 80 pct. af den samlede udviklingsbistand til Afghanistan gik uden om den afghanske regering. Konsekvensen er, at den afghanske regering ikke har det nødvendige kendskab til og overblik over de udviklingsprojekter, der gennemføres rundt omkring i landet, og det svækker opbygningen af den afghanske administration, at den ikke trænes ved selv at arbejde med de store ressourcer, udviklingsmidlerne repræsenterer.

Der er lang vej igen, før den nye, afghanske stat fungerer på tilfredsstillende vis, og før staten

11. Den danske udviklingsbistand er beskrevet i „Den danske indsats i Afghanistan 2008-2012“ og i de årlige Helmand planer <http://www.afghanistan.um.dk/da/menu/Publikationer/>

og ministerierne kan levere basale ydelser som uddannelse, lægehjælp og lov og orden til den afghanske befolkning. De afghanske myndigheder fungerer knapt nok: ministerier er fortsat under opbygning, nye love skal vedtages, og den alvorlige mangel på uddannede embedsfolk skal afhjælpes. Oven i det kommer udbredt korrup-tion og magtmisbrug, som får lov at florere, fordi viljen og kapaciteten til at forfølge mistænkte mangler. Så der vil i årtier frem være brug for, at udlandet hjælper med både rådgi-vere og penge.

Figur 3.13. Danmarks genopbygningsindsats i Afghanistan 2004-2010



Kilde: Udenrigsministeriet

Ud over den overordnede bistandsindsats er en del af de danske bistandsmidler gået specifikt til Helmand-provinsen. Det er bl.a. sket for at sikre, at der også sker en civil udvikling dér, hvor de danske soldater er udstationeret. I forbindelse med styrkelsen af det militære bidrag i Helmand-provinsen blev det besluttet at lave en samlet et-årig plan for den danske Helmand-indsats. Udenrigsministeriet havde hidtil udarbejdet en landestrategi for Afghanistan med den danske regerings prioriteringer for dansk udviklingsbistand til landet fra 2005 til 2009. Med Helmand-planen udarbejdet i et samarbejde mellem Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet begyndte den civile og militære del af den danske indsats at blive bedre koordineret.



Billeder fra Helmand. Helmand-floden (øverst) og et landbrugsområde, hvor man lige kan skimte floden i baggrunden.

De ét-årige Helmand-planer varslede en ny udvikling i Danmark, for det var første gang, at en så klar integration af den civile og militære indsats blev set i en dansk kontekst. Både den nyeste landestrategi for den danske indsats i Afghanistan 2008-2012 og de årlige Helmand-planer – med konkrete mål for ét år ad gangen – viser, at samarbejdet mellem specielt Udenrigsministe-

riet og Forsvarsministeriet i Danmark er blevet styrket. Hvor landestrategien for 2005-2009 var et rent udviklingspolitisk produkt, er alle de efterfølgende planer og strategier blevet udarbejdet gennem en fælles indsats.

Den danske strategi opdeler indsatsen i:

- Sikkerhed og stabilitet
- Genopbygning og udvikling (statsopbygning, uddannelse, og forbedring af levevilkår)

Under overskriften 'sikkerhed og stabilitet' ligger den del af den danske indsats, der specielt knytter sig til det direkte samarbejde mellem militæret og de civile rådgivere ved den danske kampgruppe i Helmand-provinsen. Den såkaldte samtænkning har betydet, at de decideret militære kampopgaver og den vigtige opgave med at bekæmpe oprørere ved at træne nationale afghanske soldater og politibetjente er blevet suppleret med et større antal stabiliserings- og udviklingsprojekter såsom:

- Bygning af et større antal broer af varierende størrelse
- Projekter til affaldshåndtering
- Genopbygning og bygning af skoler
- Sportsudstyr til skoler
- Bygning af et større antal brønde
- Forbedring og udbygning af vandings-systemer

Figur 3.14. Oversigt over antal projekter og anvendte penge ved den danske kampgruppe i Helmand-provinsen

År	Mindre militær ledte projekter		Større civil og militært ledte projektet	
	Projekter (antal)	Forbrug (kr.)	Projekter (antal)	Forbrug (kr.)
2006	4	18.286	18	609.661
2007	32	151.597	37	1.698.286
2008	327	1.930.990	48	3.488.468
I alt	363	2.100.873	103	5.796.415

Under overskriften 'genopbygning og udvikling' beskriver strategien en mere traditionel udviklingsindsats, der fokuserer på den langsigtede udvikling, både af afghanske lokalsamfund og af det overordnede afghanske statsapparat, og på social og økonomisk udvikling. Det er med andre ord den del af indsatsen, der skal bidrage til en bæredygtig opbygning af den afghanske stat og dermed langtidssikre de mere kortsigtede, militære fremskridt. Denne indsats omfatter bl.a. støtte til:

- den afghanske uddannelsessektor, herunder skoler, bøger og uddannelsesreform
- demokratiet, herunder valgprocesserne
- aflønning af offentlige ansatte
- arbejde med menneskerettigheder
- mikrofinansiering¹² som led i jobskabelse
- NGO'er (ikke statslige organisationer)
- nødhjælp til hjemvendte flygtninge

I dag må Danmarks bidrag til missionen i Afghanistan betragtes som yderst solidt og bredt respekteret blandt de andre lande, der er i Afghanistan. Fra 2001 og frem til 2008 ydede Danmark 2,3 mia. kr. i bistand, og det placerer Danmark som den næststørste bidragsyder i forhold til befolkningsstørrelse. Danmark indtager samme fornemme placering, hvad angår det militære bidrag på 750 soldater, og Danmark er blevet me-

12. Mindre lån, som tilbydes folk til at starte egen virksomhed, for eksempel en symaskine, varelager til en bod, en ko eller et hønsehold.

Figur 3.15. Det danske fokus for indsatsen i Afghanistan

Danmark har valgt at fokusere sin indsats på sikkerhed, kapacitetsopbygning af afghanske sikkerhedsstyrker, statsopbygning, uddannelse og forbedring af levevilkår. Kvinders vilkår og rettigheder, bekæmpelse af narkotikøkonomien og god regeringsførelse vil indgå som tværgående hensyn. Geografisk vil Danmark fokusere en del af indsatsen på den sydlige Helmand-provins, hvor Taleban og andre oprørere fortsat opererer, og hvor sikkerhedssituation på trods af fremskridt fortsat giver grobund for radikaliserings og hindrer et opgør med narkotikøkonomien. (Den danske indsats i Afghanistan 2008-2012)

get anerkendt internationalt og af NATO for sin indsats, specielt for ikke at begrænse brugen af de danske soldater i kampen mod Taleban (som tidligere beskrevet).

I sommeren 2010 blev det danske militærs rolle i Helmand-provinsen igen markant forandret og jvf. de nye amerikanske prioriteringer (beskrevet ovenfor) mere fokuseret på træning og uddannelse af afghanske soldater og politi. Det har ikke gjort livet for de danske udsendte mindre farligt, at indsatsen nu fokuserer mere på, hvordan man kan komme ud af Afghanistan igen, og på hvordan man kan opbygge og afle-

vere et bæredygtigt alternativ til den internationale tilstedeværelse. Om den nye strategi og opgaveløsning vil bringe det ønskede resultat over for en meget determineret modstander, vil tiden vise.

Taleban efter 11. september 2001

Talebanbevægelsen er i dag meget forandret i forhold til tiden fra 1994 til 2001. Det amerikansk-ledede angreb på Taleban-styret d. 7. oktober 2001 ramte bevægelsen hårdt, og mange af de ledende figurer blev enten dræbt eller flygtede til de sydlige egne af landet eller til stammeområderne i grænseregionen mellem Afghanistan og Pakistan. Kampene fortsatte i mindre omfang, især i Østafghanistan, men overordnet kan perioden 2002-2004 betegnes som en forholdsvis rolig tid, hvor mange af de millioner mennesker, der var flygtet i 1980'erne og 90'erne kunne vende hjem. Det var først hen over sommeren 2005, at der igen kom mange kampe, nu især i de sydlige egne, og der fandt større slag sted mellem Taleban på den ene side og amerikanske tropper og ISAF-tropper på den anden. Talebanbevægelsen, der hovedsageligt består af etniske pasthuner, stod på det tidspunkt – og gør det den dag i dag – stærkest i netop de østlige og sydlige pasthunske-dominerede egne af landet og i grænseområderne mellem Pakistan og Afghanistan. Det er da også her, at hovedparten af kampene i dag finder sted (se figur 3.16).

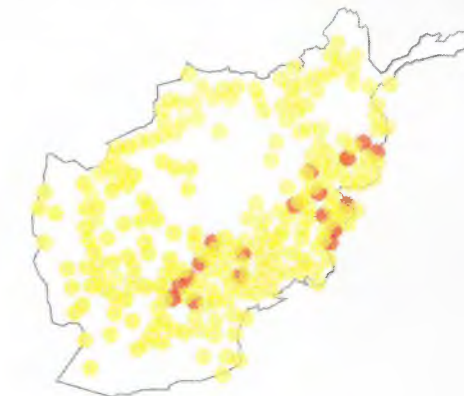
Det er vigtigt at understrege, at Taleban ikke er de eneste, der yder modstand mod de internationale styrker og den afghanske regering. Oprørerne består af større og mindre grupperinger, der ofte kæmper af vidt forskellige årsager, men som alle har det til fælles, at de er imod indblanding udefra i deres område – hvad enten det er den afghanske regering eller de internationale styrker. I 2006 gennemførte den afghanske regering

Figur 3.16. Udviklingen i kamp-handlinger i Afghanistan fra 2005 til 2009

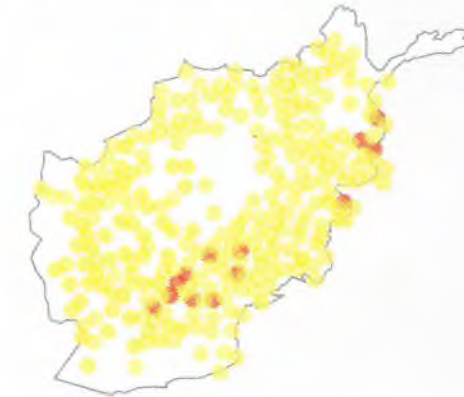
Væbnede hændelser fra 1. jan. til 15. dec. 2005



Væbnede hændelser fra 1. jan. til 15. dec. 2007



Væbnede hændelser fra 1. jan. til 15. dec. 2009



udviklet et enestående system, hvor de gennem centralt udpegede talsmænd konstant forsøger at påvirke opinionen og politikerne i de lande, der har soldater i Afghanistan. Hver gang der f.eks. har været episoder med civile tab i forbindelse med kamphandlinger, har Taleban inden for 60 minutter været i stand til at få sin version af nyheden ud til de internationale medier. Det er langt hurtigere, end ISAF kan gøre det, og derfor står den udgave af nyheden, som Taleban fremlægger, ofte uimodsagt i en længere periode, og det kan være med til at påvirke opbakningen bag krigen. Taleban anvender også sit lokalkendskab effektivt til at få informationer ud i lokalområder. Det sker ofte ved at få mullaher (forkyndere af Koranen) til at sprede budskabet. Det

er en effektiv metode, der ofte er svær for ISAF at imødegå. I områder med aktive kampe vil de lokale mullaher sjældent udbrede ISAF's budskaber. Af frygt for repressalier fra Taleban er de nødt til at udbrede Talebans budskaber. Et eksempel på det sås i Helmand i 2008, hvor NATO havde forladt en base, der lå tæt på Taleban. Efter NATO's afrejse fra området havde Taleban placeret miner på basen. De blev senere udløst af lokale børn, der legede i den forladte base. Taleban udsendte herefter en meddelelse om, at det var NATO's miner, som havde såret børnene. NATO kunne ikke nå at komme med en modreaktion, før historien var ude blandt de lokale, så den forblev uimodsagt som en del af de lokales virkelighed.

Afghanistan i en dansk udenrigspolitisk sammenhæng 4

Afghanistan-konflikten belyses i dette kapitel ud fra en dansk synsvinkel: Udviklingen i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik fra en isolations- og indbindingspolitik over stigende aktivisme efter Den Kolde Krig til en „militariseret“ politik efter 9/11 i lyset af nye udfordringer og trusselbilleder. Det fører frem til en beskrivelse af baggrunden for det danske engagement i Afghanistan, de politiske partiers holdninger til dette engagement samt diskussionen om en exit-strategi på baggrund af den komplicerede sikkerhedssituation i Afghanistan. Kapitlet afsluttes med en gennemgang af Danmarks rolle med de ændrede internationale magtkonstellationer i det internationale politiske system.

„Formålet med en udenrigspolitik er, at et land kan føre den indenrigspolitik, det selv ønsker: Vi skal sikre Danmarks handelfrihed og fortsat velfærd i Danmark. Vi skal fastholde og udvikle et demokratisk samfund baseret på menneskeværdighed, ligestilling, lige muligheder, velfærd for alle og frihedsrettighederne. Vi vil et internationalt retssamfund, hvor ikke mængden af missiler, men kvaliteten af argumenterne tæller. Vi vil et verdenssamfund, hvor der tages

hånd om de svageste lande, hvor krænkelse af menneskerettighederne straffes, hvor miljøet beskyttes, hvor individerne er frie og lige, hvor kulturerne lever sammen i gensidig anerkendelse af retten til at være forskellige inden for grundlæggende menneskerettigheder, værdier og regler, hvor bl.a. pressen er fri, og regeringsførelsen er transparent og står til ansvar over for folket.“

Per Stig Møller, 2008, daværende udenrigsminister

Figur 4.1. Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitik – tidslinje/mønstre i politikken (fra tilpasning til aktivisme?)

1864 →	2VK →	Post-kolde Krig →	9/11 →
Isolationsstrategi Skærme sig mod stormagter, passiv og uambitiøs politik.	Indbindingsstrategi Forpligte stormagter gennem internationale organisationer.	Stigende aktivisme Bla. kamp for optagelse af nye medlemslande til NATO og EU. Fornyet FN-potentiale.	Militariseret aktivisme Danske soldater involveret i egentlige militære kampe/oprørsbekæmpelse.

Den aktivistiske småstat

Isolations- og indbindings-strategi (1864 til afslutningen af Den Kolde Krig)

Rammerne for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik har ændret sig meget gennem de sidste 100 år. Vi har således oplevet 1. og 2. Verdenskrig (VK), hvor Danmark var under indflydelse af forholdet til nabolandet Tyskland. I denne periode opførte Danmark sig som en klassisk småstat (se boks), der agerer med udgangspunkt i en tilpasning til omgivelserne. Tilpasningspolitikken i denne periode kunne for Danmarks vedkommende også defineres som en *isolationsstrategi*, hvor det primære mål var at skærme sig fra stormagternes handlinger. Denne strategi havde sit udgangspunkt i „1864-komplekset“, hvor Danmark militært blev slået eftertrykkeligt af de tyske naboer, hvilket smittede kraftigt af på udenrigs- og sikkerhedspolitikken helt op til afslutningen af 2. VK., og den byggede på en passiv, pragmatisk og uambitiøs udenrigspolitik.

Småstatsdefinition: 1) en stat med relativt begrænsede ressourcer, 2) en stat der er stærkt afhængig af andre magter, 3) en stat der som følge heraf i højere grad tilpasser sig sine omgivelser end søger at præge dem.

(Hans Branner, Global politik, 2006)

Tilpasningspolitikken gjorde sig for så vidt også gældende under Den Kolde Krig fra afslutningen af 2. VK. til Berlin-murens fald i november 1989 og Sovjetunionens sammenbrud i 1990-91. I denne periode befandt Danmark sig under USA's og NATOs beskyttende vinger og udfoldede i lange perioder klassisk tilpasningspolitik. Danmark, der med Østersøen grænsede op til den sovjetiske blok, var bevidst om ikke at provokere den kommunistiske nabo. Derfor var engagementet i NATO ikke helhjertet. Det sås afspejlet ved, at NATO-tropper ikke måtte udstationeres på dansk jord, og det forhold at Danmark i 1980'erne førte en fodnotepolitik (se boks) i NATO-sammenhæng. Samtidig så man dog, at den grønlandske Thule-base, som indgik i det amerikanske forsvarssystem, blev stillet til rådighed af Danmark. Men alt i alt havde Danmark en lav NATO-profil under Den Kolde Krig. Denne tilpasningspolitik i NATO-regi blev suppleret med en mere offensiv og aktiv politik i FN-regi (jf. senere om den dualistiske tradition).

Fra tiden før 2. VK. til tiden efter kunne man også notere et skifte fra en isolationsstrategi til en *indbindingsstrategi*, hvor småstaten Danmark (sammen med andre småstater) gennem internationale organisationer såsom NATO og EU/EF søgte at forpligte stormagterne gennem bestemte regler og procedurer fastsat gennem forhandlinger i disse organisationer. Magtpolitikken ville således kunne udøves gennem institutioner og diplomati – og ikke gennem den rå magtanvendelse (eller truslen herom).

Fodnotepolitikken: Navnet „fodnotepolitikken“ opstod i forbindelse med NATOs „dobbeltbet beslutning“ i 1979 og er betegnelsen for dele af den danske sikkerhedspolitik i perioden fra 1982 til 1988. I denne periode blev den første Poul Schlüter-regering af Folketingets flertal, det såkaldte „alternative sikkerhedspolitiske flertal“, pålagt at tage afstand fra væsentlige NATO-beslutninger – herunder især den såkaldte „dobbeltbet beslutning“ (forhandling og oprustning). Regeringen blev, meget mod sin vilje, i 23 dagsordner pålagt at tage forbehold og dermed præsentere folketingsflertallets synspunkter på NATO-møderne. Begrebet henviser til, at Danmarks politik blev flettet ind i de generelle bestemmelser som fodnoter, der undtog Danmark fra beslutninger.

(Fra Kold krig til krisestyring, 2009)

Stigende aktivisme (efter Den Kolde Krig)

Efter Den Kolde Krig ændrede rammerne sig fundamentalt for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, da det *bipolære* internationale politiske system forsvandt til fordel for et *unipolært* system med supermagten USA i spidsen. I tiden efter Den Kolde Krig blev der talt om „en ny verdensorden“, hvor en international organisation som FN, der på grund af sammensætningen af FN's Sikkerhedsråd havde været lammet under Den Kolde Krig (se boks + jf. kap. 2 herom), ville kunne agere mere proaktivt i verdenssamfundet. Dette kunne Danmark som småstat have en klar interesse i, da man umiddelbart ville kunne opnå større indflydelse gennem blød magt (jf. kap. 2 om blød og hård magt), end hvis det kun omhandlede de rå magtrelationer landene imellem, som *realismens* simple billard-model tilsiger. Danmark havde således også under Den Kolde Krig arbejdet aktivt i FN-regi, hvorfor man kan tale om en *dualistisk tradition* (se fig. 4.2), når man

taler om dansk udenrigspolitik under Den Kolde Krig. Aktiviteten i FN-regi omhandlede også militære engagementer. Danmark var således ofte med i front, når det gjaldt om at stille soldater til FN's *fredsbevarende* operationer (se boks).

FN's Sikkerhedsråd består af de 5 permanente medlemmer med vetoret (USA, Rusland/Sovjetunionen, Kina, Storbritannien og Frankrig) + 10 medlemmer, der beklæder pladserne 2 år ad gangen. Indretningen med de permanente vetomedlemmer medførte af indlysende grunde beslutningsproblemer under Den Kolde Krig, men har også vist tydelige svagheder efter denne. En reformering er ifølge mange analytikere tiltrængt, men vanskeligt gennemførligt.

Op gennem 1990'erne så man Danmark udfolde sig meget i international sammenhæng. Allerede med Uffe Ellemann Jensen (1982-1993), der var udenrigsminister før Berlin-Murens fald og i de første år efter, og efterfølgende med den socialdemokratiske forsvarsminister Hans Hækkerup (1993-2000), så man en mere aktiv internationalisme udfolde sig. Dette rettede sig især mod Baltikum-landenes selvstændiggørelse og mere generelt i forbindelse med udvidelsen af både NATO og EU med de central- og østeuropæiske lande. Danmark havde som småstat en klar interesse i et samarbejdende og ikke-rivaliserende Europa (jf. *blød vs. hård* magt). Derfor var det meget ramrende, at daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i 2002 som EU's formand kunne meddele, at „a new Europe is born“. Efter Den Kolde Krig så man også Danmark med et fortsat engagement i forhold til den udviklingspolitiske del af udenrigspolitikken. Gennem udviklingspolitikken kunne småstaten Danmark agere som en økonomisk vigtig aktør for en række udviklingslande, hvilket gav Danmark en vis indflydelse/magt og prestige internationalt.

Figur 4.2. Danmarks dualistiske småstatstradition



Hvad er „militarisering“?
 Svaret på spørgsmålet er måske ikke så ligetil, som man umiddelbart skulle tro. I denne sammenhæng bruges ordet/begrebet til at betegne det forhold, at danske soldater har været involveret i egentlige kampe/krigshandlinger, som Danmark historisk set siden 1864 ikke har deltaget i. Der er således sket en udvikling fra fredsbevarende til fredsskabende opgaver. Her skal man så også overveje den eventuelle „militaristiske“ forskel i forhold til om det foregår i FN-, NATO- eller et helt tredje regi?

Vi har således set danske soldater i Afghanistan siden 2001/2002. Anders Fogh Rasmussen, der i kølvandet på 9/11 overtog statsministerposten i november 2001 efter Poul Nyrup Rasmussen, lagde i starten af sin regeringsperiode også op til, at tiden nu var kommet til et historisk opgør med „småstatstankegangen“ og den danske tradition

Aktivistisk, værdibaseret udenrigspolitik

„I kampen mellem demokrati og diktatur kan man ikke stå neutralt. Man må tage stilling for demokratiet mod diktaturet. Det er på dette punkt, at den aktive tilpasningspolitik udgjorde et politisk og moralsk svigt. Alt for ofte i historiens løb har vi danskere blot sejlet under bekvemmelighedsflag og ladet andre slås for vores frihed og fred. Læresætningen fra 29. august 1943 er, at hvis man mener noget alvorligt med vore værdier, med frihed, demokrati og menneskerettigheder, så må vi også selv yde et aktivt bidrag til at forsvare dem. Også imod svære odds. Selv når der skal træffes upopulære og farlige beslutninger.“
 Anders Fogh Rasmussen, 29. august 2003.



Danmark har i øjeblikket ca. 750 soldater udstationeret i Afghanistan under NATO-kommando. Danskerne er stationeret i tre lejre i den urolige Helmand-provins, hvor opgaverne er bevogtning, genopbygning og tillidsskabelse.

for „at sejle under bekvemmelighedsflag“. Dette kan tolkes som åbningen for en militarisering af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Hvorvidt der har været tale om en reel aktivisme eller blot en ny form for tilpasning, afhæ-

nger af øjnene, der ser, og hvilket konkret tilfælde, der tales om. „Aktivismen“ i forhold til Afghanistan og Irak kan måske ikke umiddelbart sammenlignes, da blandt andet FN-grundlaget var forskelligt (jf. boks).

Aktivismen eller tilpasning?

Når der tales om Danmarks nye aktivistiske udenrigspolitik efter Den Kolde Krig, kan man stille spørgsmålstegn ved, om der reelt er tale om aktivisme eller blot en anden form for tilpasning, end der tidligere har gjort sig gældende fra småstaten Danmarks side. Her vil realismen og idealismen (jf. kap. 2) komme med hver deres svar (jf. også den dualistiske tradition). I den offentlige debat ser vi naturligvis kritik af den aktivistiske „udlægning“ af udenrigspolitikken til fordel for en „tilpasnings-logik“:

„Med den kolde krigs afslutning omkring 1990 ændrede dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik imidlertid kurs. Den forbeholdne danske linje over for dele af USA's interventionistiske politik i især Den Tredje Verden forsvandt helt, og samtidig skete der en trinvis militarisering af udenrigspolitikken, for så vidt som de militære styrker gradvis blev et mere og mere centralt udenrigspolitisk instrument. Det første markante skridt i denne retning var Danmarks helhjertede diplomatisk-militære opbakning til USA's præsident George Bush Sr.s vej til krigen mod Irak om befrielsen af Kuwait i 1990-91.“

„I 1998 traf SR-regeringen med VK-oppositionens opbakning den skelsættende beslutning at lade danske militærstyrker deltage i Clinton- og Blair-regeringernes bombekampagne mod Irak (Operation Desert Fox), selv om der ikke forelå et klart FN-mandat. Der var nu skabt direkte præcedens for Danmarks deltagelse i Kosovo-krigen 3 måneder senere – (også) uden FN-mandat.“ „Terrorangrebet den 11. september 2001 forstærkede militariseringen af dansk udenrigspolitik.“

„...Socialdemokratiet og De Radikale (har) ligeligt med de borgerlige partier ansvaret for det skred, der er sket i dansk udenrigspolitikens profil efter den kolde krig. En profil, som på væsentlige områder snarere end aktivistisk må kaldes passiv tilpasning til en imperialt agerende amerikansk hypermagts militært fikserede interventionisme.“

Poul Villaume, 2006, professor i samtidshistorie og medstifter af RIKO

Eksempel på en udfordring og usikkerhedsfaktor for Danmark

„Vi må lægge kursen efter de bedste fremtidsanalyser og scenarier baseret på vore værdier, idealer og aspirationer og forhindre, at andre slår os ud af denne kurs.“

„...udenrigs- og sikkerhedspolitikken i dag må anskues i et globalt og bredere perspektiv end under den kolde krig. Hvor fokus før var på den direkte militære trussel mod Danmark, handler udenrigs- og sikkerhedspolitik i dag i langt højere om at tage højde for grænseoverskridende udviklingstræk, der tidligere ikke nødvendigvis havde udenrigs- og sikkerhedspolitiske implikationer, f.eks. miljø og klima, migration, terrorisme og lokale konflikter. Det nye er, at problemer, der i udgangspunktet er lokale eller regionale, i dag i kraft af globaliseringen hurtigere og lettere kan udvikle sig til trusler mod Danmark. Mens de største trusler tidligere kom fra stærke stater, udspringer de

i dag primært fra svage eller fejlslagne stater, som ikke formår at udøve kontrol over deres egne territorier.“

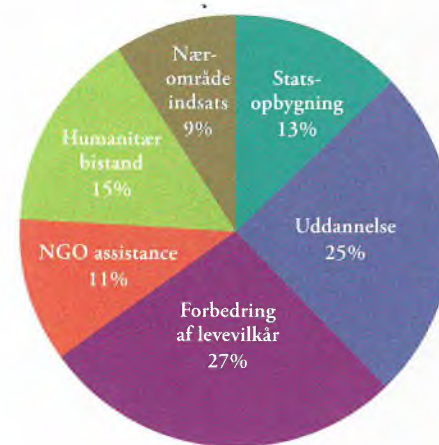
„Svage og fejlslagne stater udgør en særlig risiko, idet en sådan stat, eller dele af den, vil være et attraktivt tilholdssted for terrorister. Svage stater udgør også en potentiel sikkerhedstrussel i forhold til spredning af masseødelæggelsesvåben og ikke mindst ikke-statslige aktørers besiddelse af masseødelæggelsesvåben, idet statens manglende kontrol med sit territorium kan muliggøre dette. For at undgå at svage stater udvikler sig til arnesteder for terrorisme, fanatisme, pirateri og grænseoverskridende kriminalitet, kan det vise sig nødvendigt for det internationale samfund at gribe ind.“

Per Stig Møller, 2008, Udenrigspolitiske udfordringer i det 21. århundrede.

På udenrigsministeriets „Afghanistan-portal“ kan man se, at Danmark er én af de største bi-dragsydere af genopbygningsbistand per capita til Afghanistan, og at bistanden er vokset støt henover årene for at ende på ca. 460 mio. kr. om året i perioden 2009-2012. Dermed nærmer dette sig, hvad man bruger på den militære/sikkerhedsmæssige del (jf. forbrug på 1 mia. kr. i alt). I relation til Afghanistan-engagementet er der således fra 2009 kommet mere „balance“ i udgifterne, hvilket ikke var tilfældet få år tilbage.

Hvis man kigger mere generelt på, hvad Danmark bruger til forsvaret og civil udviklingsbistand, så er der tale om en ulige fordeling, hvilket kunne problematiseres. På finansloven for 2010 blev der afsat 22,8 mia. kr. til forsvaret og 15,2 mia. kr. til civil udviklingsbistand til alle de lande, vi støtter. Udviklingen hen over de senere år har været kendetegnet ved en øget forskel.

Figur 4.4. Danmarks udviklingsbistand til Afghanistan 2007



Helmandplanen 2010/Stabiliseringsindsatsen

I april 2010 fremlagde udenrigsminister Lene Espersen og forsvarsminister Gitte Lillelund Bech „Helmandplanen 2010“. Heri nævnes „en markant omlægning af indsatsen til kapacitetsopbygning og etablering af „partnerskab“ med afghanske sikkerhedsstyrker“. Med andre ord blev det understreget, at overdragelsen af ansvar til afghanerne/den afghanske regering selv havde højprioritet. Dette omhandler intensive uddannelsesforløb af afghanske enheder, både i relation til hæren (ANA) og politiet (ANP). Dog understreges det også i planen, at „...efter at den afghanske regering overtager det primære sikkerhedsansvar, vil landet have brug for international civil og militær bistand mange år ud i fremtiden“. De danske soldater arbejder allerede 2010 sammen med 500 afghanske soldater, der skal være med til at bane

vejen for en dansk tilbagetrækning på sigt.

Det understreges i „Helmandplanen 2010“, at Danmark deltager i stabiliseringsindsatsen i Helmand, der bygger på „clear-hold-build-transfer“-tilgangen. I „clear-fasen“ gennemfører civil-militære rådgivere i den danske kampgruppe (CIMIC) og danske stabiliseringsrådgivere umiddelbare stabiliseringstiltag, der muliggør eksempelvis genetablering af ødelagte vandpumper, sundhedsstøtte, hurtig genetablering af ødelagte skoler etc. Når sikkerheden er etableret, starter egentlig civil stabilisering, som sigter på opbygning af et fungerende samfund. En vigtig prioritet i denne fase er genopbygning af ødelagt infrastruktur efter den lange krig mod Sovjetunionen og under Talebanstyret samt at styrke de lokale myndig-

heder og få de centrale serviceydelser i gang igen („hold-fasen“). I tredje fase („build“) har stabiliseringen muliggjort, at der kan komme gang i gennemførelsen af de nationale udviklingsprogrammer inden for bl.a. uddannelse, sundhed og landbrug. Samtidig lægges der stor vægt på kapacitetsopbygningen, ikke blot af sikkerheds-

styrkerne, men også af den lokale administration. Der lægges sideløbende vægt på styrkelsen af de lokale, repræsentative organer (lokalråd, distriktsråd og provinsråd). Målet er, at de lokale strukturer kan overtage det fulde ansvar for sikkerhed og styrke udviklingen („transfer-fasen“).

Fra „Helmandplanen 2010“ – www.um.dk

Folketinget og Afghanistan

Med et meget bredt flertal (kun Enhedslisten stod udenfor) besluttede Folketinget i 2001 at bakke i første omgang USA op om invasionen af Afghanistan for at fjerne Taleban-styret og

al-Qaeda. Invasionen hvilede fra december 2001 på et klart FN-mandat – resolution 1386, der blev vedtaget 20/12-2001. Et tilsvarende mandat blev ikke givet i forbindelse med Irak-krigen, hvor man så, at den borgerlige regering kun fik sikret et flertal for dansk deltagelse i Folketinget gennem støttepartiet Dansk Folkeparti. Forud

Folketingsbeslutninger om det danske militærbidrag i Afghanistan

- Folketinget vedtager d. 14. december 2001 beslutningsforslag B 37 om dansk militær deltagelse i den amerikansk ledte internationale indsats mod terrornetværk i Afghanistan – Operation Enduring Freedom
- Folketinget vedtager d. 11. januar 2002 beslutningsforslag B 45 om dansk militær deltagelse i en international sikkerhedsstyrke i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 2. december 2003 beslutningsforslag B 57 om udvidelse af det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 25. november 2004 beslutningsforslag B 43 om udvidelse af det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 2. februar 2006 beslutningsforslag B 64 om udvidelse af

- det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 1. juni 2007 beslutningsforslag B 161 om styrkelse af det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 23. oktober 2007 beslutningsforslag B 6 om udsendelse af en kampvognsdeling til det militære danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 10. juni 2008 beslutningsforslag B 140 om udsendelse af et helikopterdetachment til det militære danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan.
- Folketinget vedtager d. 9. december 2008 beslutningsforslag B 24 om styrkelse af det danske bidrag til den internationale sikkerhedsstyrke ISAF i Afghanistan. www.ft.dk

SF's 10-punktsplan (23/11-2009)

- 1) Omprioritering af indsatsen og exit i løbet af en kort årrække.
- 2) Klare mål for indsatsen (Afghanerne skal inden for en overskuelig årrække selv kunne tage vare på deres land, og Vestens opgave er at hjælpe med det, så vi kan trække os ud igen).
- 3) Uddannelse af afghanske sikkerhedsstyrker.
- 4) Uddannelse af afghanske politistyrker.
- 5) Krav til den afghanske regering.
- 6) National forsoning.
- 7) Flere midler til civil genopbygning.
- 8) Større vægt på opbygning af den lokale økonomi.
- 9) Alternativer til opiumsproduktionen.
- 10) Regionalt samarbejde (Pakistan og Iran).

National sikkerhedsstrategi

... en tilsvarende diskussion i forbindelse med den nye strategi for Afghanistan. Her lagde Radikale Venstre afgørende vægt på, at der blev udarbejdet indikatorer for den danske indsats i den kommende strategiperiode frem mod 2012.

Nu skal der så udarbejdes indikatorer for uddannelsen af afghanske sikkerhedsstyrker, således at afghanerne i højere grad selv bliver i stand til at tage vare på egen sikkerhed. Pointen er igen, at for at kunne forklare baggrunden for et dansk engagement må politikerne også påtage sig at opstille succeskriterier for indsætterne. Ellers bliver det uholdbart i længden, og så bliver det svært at opretholde opbakning til, at vi ofrer menneskeliv og tocifrede milliardbeløb på forsvaret.

Derfor må succeskriterier for vores internationale indsats indgå i en national sikkerhedsstrategi. Konkret i form af, at når Danmark fremover sender soldater ud i den store verden, skal der ligge en egentlig strategi og målsætninger for indsatsen. I Afghanistan kunne det være, at Danmark skal bidrage til at uddanne to bataljoner afghanske soldater, hvorefter afghanerne gradvis

kan overtage ansvaret for egen sikkerhed. I Kosovo kunne det være, at Danmark skal bidrage til, at Kosovos politi kan overtage ansvaret for egen sikkerhed. Det ville være en ny tilgang til vores internationale indsats på forsvarsområdet.

Politikerne må tage det ansvar på sig at formulere, hvad meningen er med Danmarks sikkerhedspolitik. Vi skal kunne forklare vælgerne, hvorfor vi prioriterer, som vi gør.

Hvad er Danmarks langsigtede strategi og interesser? Hvis ikke vi ser tingene i en sammenhæng, hopper vi fra tue til tue, uden at der nødvendigvis er sammenhæng mellem alle de forskellige typer af tiltag og initiativer, der bør være i en samlet sikkerhedspolitik.

Derfor er der al mulig grund til, at Folketinget i morgen bliver enig med sig selv om, at der skal udarbejdes en national sikkerhedsstrategi.

Kun på den måde tvinger vi alle disse alvorlige emner og konflikter frem på den politiske dagsorden, så vælgerne kan se, hvad de politiske partier mener, tror og tænker. En offentlig debat om mål og midler i dansk sikkerhedspolitik vil gavne alle.

Morten Helveg Pedersen, Politiken 13/11-2008

Forligskredsen har siden 2006 bestået af VK-regeringen, støttepartiet Dansk Folkeparti, Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre. Disse partier står bag „Den danske indsats“, som er blevet beskrevet i dette kapitel, hvorfor der ikke kan udpeges nogle større uenigheder partierne imellem. Dog skiller *Dansk Folkeparti* sig lidt ud forstået på den måde, at man i dette parti lægger stor vægt på terrorbekæmpelse og i mindre grad på den civile indsats i Afghanistan (juni 2008 reagerede partiet skarpt på danske soldaters involvering i arbejdet med at planlægge et moskebyggeri, hvilket ifølge partiet til stadighed er en forfejlet tilgang til den danske indsats) og understreger tydeligt, at missionen især handler om dansk sikkerhed. Dansk Folkepartis tilgang er på ingen måder overraskende, da partiet siden 2001 har været en fortaler for en beskæring af den danske ulandsbistand. Prioriteringen af det nationale kendetegner partiets politik – også Afghanistan-politikken.

Den officielle holdning fra forligskredsen er, at samtænkningstanken har højprioritet, og at man gradvist vil overlade varetagelsen af sikkerheden til afghanerne selv og samtidig skrue op for den civile indsats. I hvilket tempo dette skal finde sted kan give anledning til uenigheder partierne imellem, hvor oppositionspartierne (Social-

demokraterne og Det Radikale Venstre) ønsker et højere tempo end VK-regeringen og især støttepartiet Dansk Folkeparti. Holdningen på området fra regeringens side synes at være under (forståelig) indflydelse af den amerikanske tilgang til missionen (fra Bush jr. til Obama). I forligskredsen har *Det Radikale Venstre* også efterlyst, at man f.eks. i relation til Afghanistan-missionen har en egentlig national sikkerhedspolitisk strategi, som der kan tages afsæt i (se boks). En sådan er i 2010 blevet vedtaget i Folketinget. Ideen om målbare indikatorer afspejles desuden i de årlige Helmandplaner, som sætter helt konkrete mål for, hvad der skal opnås i Helmand-provinsen et år frem på både den sikkerhedsmæssige side og på civil genopbygning.

Exit-strategi

I slutningen af 2009 blussede diskussionen op i relation til konkretiseringen af en exit-strategi eller ej. 2009 havde været det blodigste år hidtil i Afghanistan, og man havde været i landet siden 2001 uden udsigt til at kunne forlade landet foreløbigt. Ydermere afventede man den nyvalgte præsident Barack Obamas nye strategi, som naturligvis ville påvirke den danske.

Lidt firkantet sat op havde man i diskussionen fokus på henholdsvis en exit-dato (hvornår

„Situationen i Afghanistan er meget alvorlig. På trods af otte års indsats og gentagne politiske forsikringer om, at nu går det fremad, kan man jo se, at det ikke er rigtigt. Hver gang forsvaret eller politikere siger, at nu har man fået kontrol over meget store områder, så viser det sig, at Taleban er der alligevel. Jeg hører derfor til dem, der tror, at vi er ved at komme ud i det samme morads som det, USA stod i i Vietnam, og som russerne stod i i Afghanistan i 1980'erne“, siger *Holger K. Nielsen*.

(Information 5/11-09)

„Det er direkte farligt for vores soldater, fordi jo mere vi taler om, at vi helst vil væk, jo vanskeligere bliver det overhovedet at være en moderat eller en udviklingsorienteret afghaner. De vil jo tænke, hvem skal beskytte os, for de stikker jo af alligevel“, siger *Per Stig Møller*.

„Så hver gang man tøver, og hver gang man antyder exit, så skaber man flere talebanere, og der vil være flere, som ikke tør være moderate“.

(Jyllands-Posten 4/11-09)



De første danske soldater i Afghanistan kan snart være på vej hjem. Regeringen og partierne bag Danmarks deltagelse i Afghanistan-krigen er blevet enige om, at man til efteråret vil vurdere, om Danmark allerede næste år skal have færre soldater i den urolige Helmand-provins. Men både udenrigsminister Lene Espersen og forsvarsminister Gitte Lillelund Bech, her på onsdagens pressemøde (d. 14.4.2010), understreger, at der endnu ikke kan sættes dato på, hvornår de

første danske soldater kan trækkes hjem. „– Det giver ingen mening at sætte en exitdato. Det må afhænge af, hvordan det går i Helmand-provinsen“, siger Lene Espersen på et pressemøde i forbindelse med præsentationen af den såkaldte Helmand-plan 2010. Ifølge den nye plan for krigsindsatsen i Helmand skal træning af afghanske soldater i det danske ansvarsområde bane vej for „en mere tilbagetrukket, støttende rolle og en reduktion af det danske styrkebidrag“.

begynder tilbagetrækningen?) og en exit-strategi (hvad er målene?). Forsvarsordfører Holger K. Nielsen fra SF insisterede på en exit-dato og -strategi, mens udenrigsminister Per Stig Møller frabad sig enhver tale om exit.

Udenrigsministeren fik opbakning fra Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre samt Dansk Folkeparti. Barack Obamas tale i forbindelse med USA's nye Afghanistan-strategi (se kap. 2) på militærakademiet West Point d. 1/12-2009, gav umiddelbart Holger K. Nielsen lidt opbakning, da Obama netop omtalte en påbegyndelse af tilbagetrækning fra juli 2011.

Udenrigsminister Per Stig Møller (og forsvarsminister Søren Gade) fastholdt dog deres tidligere udtalelser og fik opbakning af NATO's generalsekretær, Anders Fogh Rasmussen, der heller ikke ville tale om en exitdato i forhold til NATO's engagement i Afghanistan, hvilket blev

understreget på et besøg hos Hamid Karzai i slutningen af december 2009.

Dog udtalte Per Stig Møller:

„Jeg er grundlæggende enig i præsident Obamas tidsperspektiv for den fælles indsats. Vi lægger tryk på nu for senere at kunne reducere vores tilstedeværelse og påbegynde den transition til afghansk ansvar, som i sidste ende skal bringe os hjem. Det er klart, at en væsentlig og meget hurtig forøgelse af den militære indsats nødvendigvis er midlertidig og skal have et tidsperspektiv. Det er derfor rimeligt, at Obama sætter juli 2011 som det tidspunkt, hvor neddrogningen af de amerikanske styrker skal påbegyndes. Som Obama påpeger, er det afgørende, at det sker på en ansvarlig måde og i overensstemmelse med udviklingen på jorden. I vores strategi for 2008-2012 har vi også satset på, at Afghanistan kan overtage mere ansvar for sikkerheden i 2011.“ (pressemeldelse, 2. december 2009).

Forsvarsminister Søren Gade understregede i debatten, at målet var, at sikkerhedssituationen skulle være under kontrol, før danske soldater trækkes ud. Med en oprustning i Afghanistan fra amerikansk og NATO's side i 2010 gik ratio-nalet på, at man kunne komme tættere på en afslutning af missionen. Men at sætte en tidsfrist ville være omsonst. Afghanske styrker skal trænes med henblik på at overtage ansvaret. Når dette er tilfældet, trækkes de danske soldater løbende ud (jf. afsnittet om den danske indsats).

Holger K. Nielsen stillede sig dog tvivlende over for det hensigtsmæssige i at opruste med flere soldater, som også var en del af Obamas plan. Han stillede spørgsmålet: Er den nuværende Afghanistan-mission en del af kampen mod terror? Svaret var/er ifølge Holger K. Nielsen nej. Det var missionen oprindeligt, men bekæmpelse af terror foregår ikke med en oprustning i Afghanistan – det var/er en naiv tilgang til terrorbekæmpelse ifølge ordføreren. Derfor udkæmper man i Afghanistan „den forrige krig“.

„SF har stemt imod den danske deltagelse i Afghanistan-krigen, men vi erkender, at det ikke vil være forsvarligt at trække os ud den dag i morgen. På trods af modstanden imod krigen har vi hele tiden respekteret de danske soldaters indsats og bl.a. gennem deltagelsen i forsvarsforliget medvirket til, at de får bedre uddannelsesmateriel.

Men vi ønsker en exit-strategi, hvor vi målbevidst nedtoner og omprioriterer den militære indsats til fordel for en større civil indsats.“

(www.sf.dk – fra indledningen til SF's 10-punktsplan for en ny strategi i Afghanistan, 23/11-2009).

Man burde målbevidst skruer op for den civile indsats i stedet.

I april 2010 fremlagde udenrigsminister Lene Espersen og forsvarsminister Gitte Lillelund Bech „Helmand-planen 2010“ (se boks tidligere i kapitlet).

Heri anførte regeringen, at „... På samme måde (som USA) vil regeringen undersøge mulighederne for omlægning og reduktion af det danske engagement, når planlægningen af den danske indsats i Helmand i 2011 påbegyndes i efteråret 2010“. Med andre ord afventede den danske regering præsident Barack Obamas vurdering af den øgede amerikanske indsats i forhold til påbegyndelse af tilbagetrækning af amerikanske tropper som-



Præsident Barack Obama taler på Westpoint, USA's militærakademi, til en forsamling af kadetter, om sin Afghanistanpolitik, 1. december 2009.

Dokumentaren „Den hemmelige krig“

„Den hemmelige krig“ fortæller om udlevering af tilbageholdte afghanere, pågrebet af danske specialstyrker i starten af 2002, til amerikanernes varetægt og muligvis mishandling. Danmarks første bidrag til krigen i Afghanistan var udsendelsen af specialstyrker (bl.a. jægersoldater), der skulle indgå i jagten på al-Qaeda under Operation Enduring Freedom (OEF) i de første måneder efter invasionen.

Danmarks bidrag forudsatte, at den 3. Genevekonventions principper om behandling af krigsfanger ville blive overholdt af de danske styrker. Genevekonventionen har en definition af kriterierne for at kunne få denne krigsfangestatus. Da daværende præsident Bush Jr. og forsvarsminister Rumsfeld understregede, at tilfangetagne i Afghanistan var af en særlig karakter (se boks om „fjendtlige/illegale kombattanter“) og ikke kunne forvente at blive indbefattet af Genevekonventionen, rejste det en debat herhjemme om Danmark nu var med til at omgå kon-

ventionerne. Folketinget stillede regeringen §20-spørgsmål om evt. hvor mange og hvordan, de danske styrker havde håndteret krigsfanger. Da de tilbageholdte ifølge regeringen ikke havde krigsfangestatus, var svaret fra regeringen, at 34 personer var blevet tilbageholdt, men at danske soldater ikke havde taget „krigsfanger“ i Afghanistan.

Dokumentaren gengiver billeder taget 18/3-2002, der viser danske soldater med de tilfangetagne før udlevering af disse til amerikansk varetægt. Selvom en jægersoldat antydede, at der blev taget krigsfanger, og refereres for at sige, at „det er lidt svært med Genevekonventionerne sådan et sted“, afviste regeringens efterfølgende redegørelse (se bogens hjemmeside), at specialstyrkerne tog krigsfanger. Baseret på omstændigheder omkring en dansk tolk og hans vidneudsagn om mishandling af tilbageholdte, og hans senere hjemsendelse til Danmark, tegner dokumentaren et billede af fortællelser over for offentligheden i denne sammenhæng. Christoffer Guld-

brandsen mødes også af „en mur af venlig tavshed“, som forsvarrets pressechef H.C. Mathiesen selv udtaler i dokumentaren. „Den hemmelige krig“ fremlægger således optagelser, der søger at underbygge påstanden om, at regeringen med daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i spidsen havde givet Folketinget urigtige/vildledende oplysninger.



Billede fra dokumentarfilmen Armado af Janus Metz.

meren 2011. Hvorvidt dette var et udtryk for og accept af behovet for en exit-strategi var spørgsmålet. Ikke overraskende blev det tolket forskelligt hos henholdsvis regeringen/Dansk Folkeparti og oppositionen. Søren Espersen, forsvarsordfører for Dansk Folkeparti, udtalte: „Det her er absolut ikke noget knæfald for ønsket om en exit-strategi. Det er naturligt, at der korrigeres i planerne, alt efter hvordan virkeligheden udvikler sig. Vi har altid gerne villet ud, og vi er glade for, at det her nu måske kan lykkes“. Og udenrigspolitisk ordfører fra Venstre, Michael Aastrup Jensen, udtalte: „Det har hele tiden været meningen, og man kan ikke tolke det her som andet end en succes for det brede Afghanistan-flertal i Folketinget, der hele tiden har ønsket, at afghanerne overtager ansvaret for sikkerheden, når de er klar. Hvornår det sker, ved vi ikke præcis“. Samtidig afviste han „...at der er tale om politisk sejr for Socialdemokraterne og det radikale (og SF), der har ønsket en exit-strategi med datoer“.

Politisk debat om Genevekonventionerne (krigens regler) og menneskerettighederne

Diskussionen om exit-strategien fandt især sted fra slutningen af 2009. Den eneste gang, der tidligere havde været en egentlig debat om Afghanistan blandt folketingspartierne, men måske især i medierne, handlede det om en konkret sag. Sagen handlede om dansk udlevering eller ej af krigsfanger til tortur, som fik yderligere relevans med Christoffer Guldbrandsen-dokumentaren „Den hemmelige krig“ fra 2006 (på filmstriben.dk). Diskussionen om problematikken om udlevering af krigsfanger til tortur kan siges at falde i tre dele: 2001/2002 (Bush-udtalelser om illegale kombattanter), 2006/2007 (Dokumentaren „Den hemmelige krig“, december 2006) og endelig i 2009 (Nye oplysninger i sagen).

Genevekonventionerne

Genevekonventionerne blev formuleret i 1949 og udgør de såkaldte „beskyttelsesregler“ under Den Humanitære Folkeret. Heri fremstilles krigens regler i relation til civile og kombattanters status ved krig. „Midler og metoder“ i krig, der også udgør en del af Den Humanitære Folkeret, kendes som Haag-reglerne, som er en lang række af konventioner, hvor den sidste i rækken omhandler „konventionen mod klyngebomber“ fra 2008.

Krigens regler – under pres, Dansk Røde Kors, 2008

Hvad er illegale kombattanter?

En kombattant er en soldat. Han får ret til at bekæmpe andre kombattanter. Til gengæld skal han leve op til nogle krav. For eksempel kæmpe efter krigens regler. Kombattanter har en række privilegier, når de bliver taget til fange. De får krigsfangestatus og er dermed beskyttet ifølge den 3. Genevekonvention.

En illegal kombattant er en betegnelse, som blandt andet Bush-administrationen brugte om personer, de ikke mente, levede op til kravene for en kombattant, og som derfor ikke havde krav på for eksempel krigsfangerstatus, men som heller ikke havde krav på beskyttelse som civil (jf. den 4. Genevekonvention). Begrebet eksisterer ikke i krigens regler, hvor man som udgangspunkt enten er kombattant eller civil og altid har krav på beskyttelse som det ene eller det andet. Røde Kors og de fleste andre lande i verden anerkender ikke betegnelsen illegale kombattanter.